

ปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง
ว่าด้วยเรื่องความยุติธรรมทางการปกครอง : บทวิเคราะห์

*หลักการใดๆ ที่มีรากฐานประสานกลมกลืน
และสัมพันธ์กับความเป็นไปของสรรพสิ่งในสภาวะธรรมชาติ
ซึ่งเรียกว่า “หลักการแห่งเอกภาพ” นั้น เป็นคำตอบของ
ประเด็นปัญหาที่ว่าด้วยเรื่อง “ความยุติธรรม”
ของปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง*

จากสุมตฺธิฐานข้างต้นนี้ เป็นเสมือนใจทักที่ผู้ศึกษาวิจัยได้ตั้งขึ้นเพื่อสนองตอบความสนใจ
ในเนื้อหาวิชาปรัชญาการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นปัญหาอันว่าด้วยเรื่อง “ความยุติธรรม”
ที่มีความหมายความสำคัญสูงส่งในทาง “ปรัชญา” ทั้งในโลกทัศน์ตะวันออกและตะวันตก และผู้
ศึกษาวิจัยมีจุดประสงค์ที่จะสื่อถึงทัศนะและการตีความ โดยนำไปสู่ความคิดเห็นที่เป็นทางเลือก
ใหม่ ๆ ในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ความเป็นปรัชญาของกวีนิพนธ์เต๋าเต๋อจิงนี้ได้รับการตีความเป็น
อรรถาธิบายอย่างมากมาจากนักวิชาการตลอดจนผู้ใฝ่รู้ทางจีนศึกษาทั้งหลาย ที่ต่างให้ความ
หมายในทัศนะความคิดเห็นที่เป็นไปอย่างหลากหลายแนวทาง ด้วยความแปลกแยกแตกต่างทาง
จินตนาการของนักปราชญ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นนี้ กลับมีผลช่วยคลายใจให้ได้คิดคำถามต่อจากใจทักที่ตั้ง
ขึ้นไว้ต่อไปว่า กวีนิพนธ์ทั้ง 81 บทนั้น “แท้จริงแล้วผู้ประพันธ์คัมภีร์คือเหลาจื๊อ ได้ให้คำตอบ
สำหรับหนทางที่นำไปสู่หรือบรรลุถึง “ความยุติธรรม” นี้ ทั้งไว้ตั้งแต่ยุคสมัยนั้น ไช้หรือไม่ ?” และ
จะสามารถตีแผ่ทัศนะที่สันนิษฐานว่า “ไช้” ให้มีความเหมาะสมกลมกลืนเข้ากับหลักการแห่งเอก
ภาพ “ท่ามกลางสภาวะธรรมชาติ” ของเหลาจื๊อนั้นได้อย่างไร ? ในขณะที่เนื้อหาสาระของคัมภีร์
เต๋าเต๋อจิงปรากฏอยู่ในสำนวนภาษาทุกสำนวน ก็ยังมีที่ทำที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน ไม่แน่นอน คลุม
เครือ * และที่สำคัญคือการไม่อาจเชื่อได้ในทันทีว่าอรรถาธิบายนั้น ๆ มีความหมายที่ให้ผู้ศึกษา

* หรืออาจแสวงหาคำตอบในประเด็นปัญหาดังกล่าวด้วยทัศนะที่ว่า การตีความในปรัชญาการเมือง
ของคัมภีร์เต๋านั้น เหลาจื๊อ อาจมิได้บอกอย่างตรงไปตรงมาว่า “ความยุติธรรมคืออะไร ?” แต่ปรัชญาการเมือง
ในคัมภีร์เต๋าได้บอกอย่างมีที่ทำอันสลับซับซ้อน ไม่แน่นอน และคลุมเครือว่า “อะไร ?” เป็นเหตุที่ทำให้เกิดความ
ไม่ยุติธรรม

วิจัยสามารถ “ เข้าใจ ” หรือ “ เข้าถึง ” ได้อย่างจริงจังตรงไปตรงมา จึงจำเป็นต้องใช้จินตนาการหรือ ญาณทัศนะคิดค้นแสวงหามาให้ได้เพื่อ “ ความเป็นไปได้ ” ในทุกแง่มุม

ในการแปลคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงของบรรดานักวิชาการตลอดจนนักปราชญ์ผู้รู้ทั้งหลาย ที่ต่างก็ ได้รับความหมายของตัวบทไว้ในเชิงรหัสยชนิดเหนียวแน่นนั้น ถือได้ว่าเป็นหลักสำคัญในการ ศึกษาวิชาปรัชญาการเมือง เพราะการแปลที่ให้ความหมายคลาดเคลื่อนไปแม้แต่เพียงเล็กน้อย อาจทำให้ผู้ศึกษา “ เข้าใจหรือตีความ ” ความคิดทางการเมืองของปรัชญาเมธีนั้นคลาดเคลื่อนตาม ไปด้วย เกี่ยวกับเรื่องการแปลนี้

Allan Bloom ได้ให้ทัศนะไว้ว่า สำหรับคนที่ตั้งใจจะศึกษางานเขียนของนักปรัชญาอย่าง เอาจริงเอาจังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจะต้องเป็นอิสระจากการครอบงำ (tyranny) ของผู้แปล และถึงแม้ ว่าการแปลจะมีข้อจำกัดต่าง ๆ มากมาย แต่ก็ต้องพยายามทำให้ผู้ศึกษาได้สัมผัสกับตัวจริงในต้น ฉบับอันมีชีวิตชีวาได้อย่างลึกซึ้งที่สุด ซึ่งหมายความว่า ผู้แปลจะต้องพยายามแปลอย่างรักษาและ เคารพต้นฉบับเดิมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งก็หมายความว่าต่อไปว่า เป็นความพยายามแปล แบบ “ คำต่อคำ ” (literal translation) นั้นเอง¹

รูปลักษณะของการประพันธ์คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงในเชิง “ รหัสย ” ที่ซ่อนความหมายเป็น ปริศนาและไม่อาจให้ความเข้าใจแก่ผู้ศึกษาได้อย่างตรงไปตรงมานั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อการตี ความหรือมีผลต่อผู้ศึกษาวิจัยในการค้นหาความหมายของบทประพันธ์ได้หลายกรณี เพราะอาจมี ลักษณะบางประการที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบท เช่น การเสียดสีประชดประชัน (satire) การซ่อนความ หมายโดยการกล่าวตรงข้ามกัน (irony) การล้อเลียน (parody) การอุปมาอุปไมย (metaphor) ฯลฯ² นอกจากนี้ การเขียนเป็น “ รหัสย ” ยังอาจเป็นเรื่องที่ผู้ประพันธ์กวีนิพนธ์มีเจตนากระทำ ไปเพื่อความต้องการให้ผู้อ่านหรือผู้ที่สนใจต้องตีความโดยอาศัย “ การใช้ปัญญา ” หรือเฉพาะ “ ผู้

¹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, เอกสารการบรรยายเรื่อง “ บทสนทนาของเพลโตและ The Prince ของ Machiavelli : ในฐานะจุดเริ่มต้นการศึกษาปรัชญาการเมือง ” , คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 23.

² จุมพฏ คำสนอง , “ วรรณกรรมเรื่องอำนาจและความบ้า : บทวิเคราะห์ทางการเมืองว่าด้วยอำนาจและ วรรณกรรมของคุณสุวรรณ ” , วิทยานิพนธ์ภาคการปกครอง รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539 , หน้า 17.

อ่านที่มีปัญหา “ จึงจะสามารถเข้าถึงหรือเข้าใจเนื้อหาสาระของคัมภีร์ได้ หรือความหมายที่ผู้ประพันธ์กวีนิพนธ์มีความประสงค์ที่จะสื่อถึงเป็นความหมายที่สังคมมนุษย์ในยุคสมัยนั้นไม่อาจยอมรับได้ จึงจำเป็นต้องขอรื้อความหมายไว้เช่นนั้น หรือสภาวะของการศึกษาคัมภีร์โดยการอ่านอย่างพิถีพิถันจะนำมาซึ่งความหมายที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะบอกกล่าว แต่มิได้เขียนไว้ชัดเจน หากแต่ผู้ศึกษาวิจัยเกิดความรู้สึกของการรับรู้และมีความเข้าใจในตัวบทของกวีนิพนธ์เอง ซึ่งบางครั้งหรืออาจบ่อยครั้งที่ผู้ศึกษาวิจัยก็ไม่สามารถรับรู้ได้ว่าความจริงแท้ (truth) นั้นอยู่ตรงไหน * ดังนั้น ในการตีความเพื่อค้นหาความหมายที่จะชี้ให้เห็นถึงทัศนะที่เป็นไปได้ในทุกแง่มุมนั้น นักวิชาการส่วนใหญ่นิยมใช้แนวทางของ Leo Strauss ที่เรียกว่า Straussian Method ซึ่งหมายถึง การพยายามอ่านงานเขียนสำคัญ ๆ ทางปรัชญาอย่างละเอียดละออและใกล้ชิด (close reading) ซึ่งถือว่าเป็นการพยายามตีความทางการเมืองอย่างกว้างขวาง โดยต้องมีสมมุติฐานสำคัญว่านักปรัชญาการเมืองนั้น “ รู้ “ ว่าตนเองกำลังเขียนอะไรอยู่ โดยเขาเชื่อว่าวิธีการตีความแบบนี้ เป็นการให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาของตัวปรัชญาเมธีและของผู้อ่านได้มากกว่า ³

อย่างไรก็ตาม การนำเอาคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงมาใช้ศึกษาในปรัชญาการเมืองนั้น ย่อมต้องมี “ ภาวะวิภาษวิธีสองชั้น “ ที่คล้ายกับกรณีการศึกษาปรัชญาการเมืองโดยการใช่ บทสนทนา (dialogue) ในอุดมรัฐของเพลโต กล่าวคือ ในงานเขียนของเพลโตเองนั้น ก็มีลักษณะของวิภาษวิธีอยู่แล้วชั้นหนึ่ง และ Gadamer ได้ให้ทัศนะตามความเข้าใจต่อวิภาษวิธีของเพลโตนั้นว่ามีด้วยกันหลายแบบ บางทีก็อาจหมายถึง การสนทนากลับไปกลับมาอย่างเช่น การตั้งคำถามที่ต่างฝ่ายต่างก็แสวงหาคำตอบที่สมบูรณ์ ซึ่งในทางเทคนิควิภาษวิธีอาจหมายถึงทักษะทางวาทศิลป์ที่จะทำให้ออกถ้อยหรือแนวความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง กลายเป็นความไร้เหตุผลอย่างสิ้นเชิง ดังเช่นที่โสกราตีสทำความเข้าใจเรื่องศาสนธรรมของยูธีโอไฟร์ หรืออาจหมายถึง ทักษะทางปรัชญาที่จะสำรวจรวบรวมหรือแบ่งแยกเนื้อหาของเรื่องตามแก่นแท้ของเรื่องนั้น ๆ ขณะเดียวกัน หากจะกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ก็จำเป็นต้องค้นหาเนื้อหาสาระที่เหล่าจื๋อมิได้ให้คำตอบสำเร็จรูปไว้เป็นบทเป็นตอน แต่จะอยู่อย่างกระจัดกระจายทั่วไปทั้ง 81 บท อันเป็นลักษณะรหัสยลัทธิ

* อย่างเช่นกรณีแนวความคิดเรื่อง “ การไม่กระทำ “ ในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง หมายถึง อะไรกันแน่ ? นักวิชาการส่วนใหญ่ลงความเห็นร่วมกันว่า มิใช่การอยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำอะไร แต่หมายถึงการกระทำที่เชื่อมต่อกับบวรวิถีแห่งธรรมชาติ และ “ การไม่กระทำ “ ก็คือ การไม่กระทำต่อสิ่งที่ขัดกับบวรวิถีนั้น. โปรดดูรายละเอียดใน สุวรรณ สดาขันธ์, “ กระแสปรัชญาจีน “, อ่างแล้ว, หน้า 75.

³ ชัยวัฒน์ สดาขันธ์, อ่างแล้ว, หน้า 24.

(mystical) ซึ่งดูเหมือนว่าจะแฝงเร้นอยู่ทั่วไปในคัมภีร์ หรือทัศนะในแง่ที่ให้คุณค่าแก่ภาวะเชิงอ่อน (value the soft)⁴ และมุมมองที่ขัดแย้งกับความรู้สึกของคนทั่วไป (paradox)⁵ เหล่านี้ ย่อมถือได้ว่าเป็นวิชาวิธีขั้นแรกที่เกิดขึ้นภายในตัวบทหรือคัมภีร์แต่อย่างก่อนแล้ว ส่วนภาวะวิชาวิธีขั้นที่สองนั้น เกิดขึ้นจากกรณี que ผู้ศึกษาจะถูกชักนำให้ตั้งปัญหาที่บอคติที่แวดล้อมตนเองอยู่จริง ๆ และการสลัดตนให้หลุดจากแอก ซึ่งสังคมได้กำหนดไว้ในรูปของอคติแบบต่าง ๆ นี้ ก็คือ วิธีแห่งความพยายามที่จะรู้ได้อย่างแท้จริงนั่นเอง (Gnothi Seauton หรือ know thyself)⁶

ในแวดวงของนักวิชาการสังคมตะวันตกนับแต่ทศวรรษที่ 70 เป็นต้นมา ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของทฤษฎีการตีความต่าง ๆ โดยบรรดานักคิดทางด้านภาษาศาสตร์และสัญวิทยา (semiotics) ได้มุ่งให้ความสนใจไปที่ " บทบาทของผู้อ่าน " เป็นพิเศษ มากกว่าที่จะเน้นไปที่ " ตัวของผู้แต่ง " และด้วยทฤษฎีการตีความที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย แต่กลับมีจุดสนใจร่วมอยู่อย่างหนึ่งคือ รากเหง้าของปรากฏการณ์ในเรื่องของการตีความ (the textual roots of interpretative phenomenon) ซึ่งไม่ได้มีความหมายเพียงแคปฏิบัติหรือผลที่เกิดขึ้นในเรื่องของการเป็นผู้อ่านเท่านั้น แต่หมายถึงหน้าที่ของผู้ตีความในการสร้าง (construction) ตัวบทด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการอธิบาย การแต่งเติมเรื่อง ฯลฯ ตัวอย่างเช่น การตีความตามตัวบทในคัมภีร์เต๋าที่ว่าด้วยเรื่องความยุติธรรมของเหล่าจื๊อแล้ว ยังเป็นความยุติธรรมของคัมภีร์เต๋าทตามความเข้าใจในทัศนะของผู้ศึกษาวิจัยหรือผู้ตีความอีกทัศนะหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ Rorty ยังได้กล่าวถึงการตีความของพวกที่ยึดติดกับเรื่องของ " ตัวบท " (textualism) ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน โดยจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก : ไม่ได้ให้ความสนใจกับจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง (the intention of the author) ซึ่งมุ่งอยู่แต่เพียงรูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรากฏอยู่ในตัวบทเท่านั้น โดยพวกเขาคิดว่าสิ่งที่ปรากฏอยู่ในตัวบท เพียงพอที่จะทำให้พวกเขาเป็นนักอ่านในอุดมคติได้ (the ideal reader) ส่วนประเภทที่สองนั้น การอ่านของพวกเขา ก็สนใจแต่จะอ่านตัวบทนั้นอย่างไรให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิมเท่านั้น (the misreaders) โดยที่พวกเขาต้องการที่จัดการทุกวิถีทางเพื่อให้มันเป็นไปตามความต้องการของพวกเขา ความเหมือนกันของทั้งสองกลุ่ม ก็คือ พวกเขาทั้งหมดได้ปฏิเสธที่จะคิดว่าความจริงอันเป็นสัจจะ

⁴ สุวรรณมา สถาอานันท์, อ้างแล้ว, หน้า 89-90.

⁵ ประยงค์ สุวรรณบุปผา, อ้างแล้ว, หน้า 19.

⁶ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, อ้างแล้ว, หน้า 28.

(truth) มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับความเป็นจริง (reality) แต่ที่สำคัญคือพวกเขาสามารถที่จะค้นหาความลับที่มีอยู่ในตัวบทได้มากกว่าที่ผู้แต่งได้คิดไว้เสียอีก ส่วนความแตกต่างของคนสองประเภทนี้ก็คือ ประเภทแรกพวกเขาไม่ได้คิดว่าพวกเขาสร้างสรรค์ (creation) อะไรขึ้นจากตัวบท สิ่งที่พวกเขาต้องการก็คือ การค้นหาสิ่งที่ซ่อนอยู่ต่างหาก (discovery) ถ้าเพียงพวกเขาสามารถจัดการกับตัวบทนั้นได้อย่างถูกต้อง ส่วนประเภทที่สองนั้น พวกเขาไม่สนใจว่าสร้างสรรค์หรือค้นหาอะไรจากตัวบท พวกเขาพอใจที่จะทำอย่างไรกับตัวบทก็ได้ ⁷

ดังนั้น การแปลและการตีความของผู้เฝ้ารู้ทางจีนศึกษาโดยยึดถือตัวบทคัมภีร์เต๋าแต่เพียงเป็นหลัก จึงปรากฏออกมาได้หลากหลายภาษาสำนวน อาทิ สำนวนภาษาของจาง แซ่ตั้ง ใน “ คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ” , เสถียร โพธิ์นันทะ ใน “ เมธีตะวันออก ” , ดร.ฉัตรกุลมาลย์ กบิลสิงห์ ใน “ คัมภีร์เต๋าฉบับสมบูรณพร้อมอรรถกถา ” , โชติช่วง นาดอน ใน “ คัมภีร์เต๋าดังเก็ง ” , “ สมบัติเล่าจื๊อ ” และ “ เต๋าคืออะไร ” , ทองสดี เมฆเมืองทอง ใน “ เต๋าคือเต๋า ” , ศ.มงคล สีห์โสภณ ใน “ เต๋า ” ซึ่งได้เปรียบเทียบภาษาสำนวนกับคัมภีร์เต๋าฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ GIA – FUFENG AND JANE ENGLISH , ล. เสถียรสุด ใน “ คัมภีร์เต๋า ” , พจนา จันทรสันติ ใน “ วิถีแห่งเต๋า ” , ประยงค์ สุวรรณบุปผา ใน “ คัมภีร์เต๋าดั้ง ” , บุญมาก พรหมพวย ใน “ เต๋า มรรตวิธีสู่ความเป็นผู้นำ ” , ส่วนสำนวนแปลเป็นภาษาอังกฤษของคัมภีร์เต๋าเท่าที่ตรวจสอบและค้นคว้าได้ก็มีของ GIA – FUFENG AND JANE ENGLISH ใน “ LAO TSU – TAO TE CHING ” , JOHN C.H. WU ใน “ LAO TZU – TAO TEH CHING ” โดยผู้ศึกษาวิจัยได้เลือกใช้สำนวนภาษาของพจนา จันทรสันติ เป็นหลักในการศึกษาวิจัย เพราะใช้ภาษาสละสลวย ไพเราะ ง่ายต่อการทำความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ไม่ใช้ภาษาที่เลื่อนลอยจนเกินไปหากเมื่อเปรียบเทียบกับสำนวนภาษาอื่น นอกจากนี้ ยังได้เปรียบเทียบข้อสงสัยในคำบางคำกับสำนวนภาษาอื่น ๆ เพื่อความกระจ่างชัดเจนเท่าที่จำเป็นอีกด้วย ตัวอย่างเช่น

คัมภีร์เต๋าทที่ 79 ที่พจนา จันทรสันติ ได้แปลและตีความในเนื้อหาที่ว่าด้วยเรื่อง *หนทางอันยุติธรรม* ซึ่งหมายถึง กรณีที่ปราชญ์ยอมเป็นผู้ที่อ่อนข้อให้ในการเจรจาทำความตกลง และจะไม่ยอมเป็นผู้ที่เอาเปรียบในการทำสัญญา หนทางของผู้ที่มีคุณความดีคือการเจรจาตกลง หนทางของผู้ที่ไร้คุณความดีคือการบังคับขู่เข็ญ หนทางแห่งเต๋านั้นยุติธรรมยิ่งและมันจะอยู่เคียงข้างผู้ที่มีความดีงาม

⁷ จุมพฏ คำสอนง , อ่างแล้ว , หน้า 20-21.

ฉัตรกุลมาลัย กบิลสิงห์ ได้ตีความและให้ความหมายในบทเดียวกันว่า หมายถึง วิธีของการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของมนุษย์ ที่พึงต้องพิจารณาหาความบกพร่องของตนเองก่อนและต้องทำการปรับปรุงให้ดีย่อมนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้า ซึ่งดีกว่าการที่จะไปกล่าวหาโจมตีข้อผิดพลาดของผู้อื่น

ประยงค์ สุวรรณบุปผา ได้ให้ความหมายเป็นไปในเรื่องของ การกระทำกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนในภายหลัง ซึ่งหมายถึง คนที่มีคุณธรรมจะเอาใจใส่ต่อหน้าที่ของตน คนที่ไร้คุณธรรมจะรู้้อย่างเดียวคือการเรียกเก็บภาษีจากประชาชน มรรคาแห่งเต๋าจะไม่รักแต่เฉพาะผู้ใดผู้หนึ่ง แต่จะปฏิบัติอย่างกลมกลืนกับความดีทุกประการ เป็นต้น

การกำเนิดขึ้นของความยุติธรรมในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง

การกล่าวถึงเรื่อง “ ความยุติธรรม “ ในคัมภีร์เต๋านี้ มีความหมายเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในเรื่องคุณค่าของสรรพสิ่งใน “ สภาวะธรรมชาติ “ ที่มีรากฐานมาจากความสงบ และมนุษย์สามารถรักษาให้ดำรงคงอยู่ไว้ได้เป็นสัจธรรม

“ ...เปรียบเสมือนฟ้าและดิน ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน สายฝนอันสิ้นจ้ำก็ตกลงมา อยู่เหนือการบังคับบัญชาของคน และอยู่เหนือการบังคับบัญชาของทุกสิ่ง.....เมื่ออารยธรรมของมนุษย์เกิดขึ้น ชื่อสำหรับใช้เรียกสิ่งต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นด้วยและมีมาตั้งแต่นั้น “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 32 มหาสมุทรแห่งสรรพสิ่ง)^๑

ในการศึกษาปรัชญาการเมืองโดยการเปรียบเทียบตามแนวความคิดของปรัชญาจีนโบราณ

* คำว่า “ เทียน “ ซึ่งหมายถึง “ ฟ้า “ นั้นคือสัญลักษณ์ของพระเจ้าโดยมีตัวแทนเป็นกษัตริย์ที่ดำรงตนอยู่ในฐานะของ “ ผู้ปกครอง “ ขณะที่ “ ดิน “ คือ อาณาประชาราษฎร์ทั่วแคว้นภายใต้แผ่นฟ้า ส่วนสายฝนนั้น เปรียบได้กับภาวะอย่างหนึ่งอย่างใดที่เกิดขึ้นจากความสมดุลย์ในความสัมพันธ์กันระหว่างดินกับฟ้า ที่ในทางปรัชญาการเมืองมีความหมายรวมไปถึงกฎ กติกา จารีต ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับการจัดระเบียบสังคมการเมือง ความสัมพันธ์กันระหว่างฟ้ากับดินเท่าที่ปรากฏในคัมภีร์เต๋า เป็นเพียงรูปแบบทางกายภาพซึ่งถ้าหากฝนตกน้อยก็ไม่สามารถแก้ไข

^๑ พจนานุกรมจีน-ไทย ฉบับอักษรรวม , อ่างแล้ว , หน้า 101.

* ตามคตินิยมหรือปรัชญาพื้นฐานของจีนโบราณถือว่า สรรพสิ่งในจักรวาลประกอบไปด้วยสิ่งที่ยิ่งใหญ่ 4 ประการคือ 1. เต๋า (มรรคหรือวิถี) 2. ฟ้า 3. ดิน และ 4. กษัตริย์

สภาพความแห้งแล้งของแผ่นดินได้ หรือถ้าฝนตกมากจนเกินไปก็อาจเกิดอุทกภัยที่เหวี่ยงโศก ทั้งความแห้งแล้งและอุทกภัยต่างเป็นหายนะที่เกิดขึ้นต่อดิน ที่มีได้แตกต่างอะไรหากจะเปรียบว่ามันคือภาวะความปั่นป่วนวุ่นวายของอาณาจักร และเมื่อผืนแผ่นดินสูญเสียความสมดุลย์ไปก็อาจเกิดกบฏให้มีเมฆฝนครึ้มฟ้าได้อีกเช่นกัน นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าปรัชญาการเมืองของเหลาจื๋อในประเด็นนี้ คือ การมองเห็นถึงคุณค่าของความขึ้นจ๋า ที่เราควรจะจัดการอย่างไร? ในความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่าง “ รัฐหรือผู้ปกครอง ” กับ “ สังคมมนุษย์หรือประชาชน ” เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว “ ความขึ้นจ๋า ” ก็น่าที่จะมีความสัมพันธ์เทียบเท่ากับ สภาวะหนึ่ง ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเมื่อพิจารณาถึงประเด็นปัญหาระหว่างรัฐหรือผู้ปกครองกับประชาชน

ถ้าหากย้อนไปดูสถานะความเป็นปรัชญาการเมืองแต่แรกเริ่ม จะเห็นว่ามนุษย์มีความปรารถนาที่จะแสวงหาชีวิตที่ดี เพื่อนำไปสู่หรือบรรลุสังคมการเมืองที่ดี และการจัดระเบียบสังคมการเมืองที่ดี ก็เพื่อให้มนุษย์มีหนทางเข้าสู่หรือบรรลุถึง “ ความยุติธรรม ” เป็นเครื่องยืนยันต่อความอยู่รอดปลอดภัยของมนุษยชาติในสังคมการเมือง ดังนั้น ความชุ่มฉ่ำที่วันนี้จึงทำหน้าที่เป็น “ ภาวะที่ดี ” ที่จะหล่อเลี้ยงความอุดมสมบูรณ์ของดินให้เกื้อกูลเมฆฝนต่อไปยังฟ้า เพื่อให้แน่ใจได้ว่าจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและน่าจะนำสายฝนที่ชุ่มฉ่ำกลับมายังดินได้อย่างต่อเนื่องกันไปไม่สิ้นสุด ขณะเดียวกันเหลาจื๋อก็ได้กล่าวถึงวิถีของปรากฏการณ์แห่งการสร้างสรรค์ในการเชื่อมไปสู่จุดหมายปลายทางในสภาวะธรรมชาตินี้ คือ การกลับไปสู่ธรรมชาติที่มีความสงบดั้งเดิมของมนุษย์ที่เป็น “ วิถีแห่งเต๋า ” ในการเข้าสู่หรือบรรลุสภาวะนิรันดร์ อันหมายถึง “ สภาวะธรรมชาติ ” ในคัมภีร์ของเหลาจื๋อที่อาจเปรียบเทียบได้ก็คือ สภาวะความสมบูรณ์แบบของอุดมรัฐ ตามแนวความคิดของเพลโต นักปราชญ์สมัยกรีกโบราณ และความสมบูรณ์แบบนี้เองจะโอบอุ้มทุกสรรพสิ่งทั้งฟ้าและดิน ให้ดำรงคงอยู่คู่กันไปโดยมีทิศทางของความสัมพันธ์ที่เลื่อนไหลกลับไปกลับมา หรืออยู่ในฐานะที่เอื้ออาศัยซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะแห่งการเคลื่อนไหวของเต๋า⁹ ที่เหลาจื๋อได้อธิบายไว้เป็นหลักปรัชญาของคัมภีร์เกี่ยวกับทุกสรรพสิ่งในจักรวาล ล้วนถูกกำหนดสร้างสรรค์โดยหลักการของหยินและหยางที่ผสมผสานกันจนกลมกลืนเข้ากับสภาวะธรรมชาติได้เป็นหนึ่งเดียว¹⁰

⁹ Fung Yu-Lan, “ A History of Chinese Philosophy ” vol.1 : The Period of the Philosophers , translated by Derk Bodde,(Princeton : Princeton University Press ,1952), p.183.

¹⁰ คัมภีร์เต๋า บทที่ 42 คำสอนประจำใจ ได้กล่าวถึงหลักปรัชญาในเรื่องหยินและหยาง เป็นปรัชญาพื้นฐานการศึกษาของจีนโบราณ ที่มีหลักการถือว่าทุกสรรพสิ่งไม่ว่าจะเป็นชีวิต โลก อากาศธาตุ หรือแม้แต่จักรวาล

ถึงแม้สภาวะธรรมชาติในคัมภีร์เต๋า¹¹ จะเป็นบ่อเกิดแห่งสรรพสิ่งที่ยิ่งใหญ่ตั้งขุนเขา และอ่อนน้อมถ่อมตนดั่งการไหลของสายน้ำ แต่เหล่าจื๊อก็มิได้ให้ความหมายที่แท้จริงว่า คือ อะไร ? ขณะที่ *ความยิ่งใหญ่ของขุนเขาและความอ่อนไหวของสายน้ำ* ก็เป็นเพียงคุณลักษณะของสรรพสิ่งที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ และให้ความรู้สึกถึงความลึกลับ เปล่าเปลี่ยว เจ็บเหงา ปราศจากความอบอุ่น เป็นภาวะแห่งความสงบดั้งเดิมที่มีมาแต่แรกเริ่มและดำรงคงอยู่ในธรรมชาติ คงมิใช่ความหมายในเรื่อง “ สภาวะธรรมชาติ ” ที่มีความสมบูรณ์สูงสุดดั่งที่เหล่าจื๊อพยายามจะสื่อความหมายให้ได้รับรู้แน่ เพราะหากเป็นอย่างที่กล่าวอ้างข้างต้นนี้จริง ก็มิได้มีข้อบ่งชี้ถึงความหมายที่แสดงนัยของความยิ่งใหญ่แต่อย่างใด สภาวะธรรมชาติที่จะเป็นบ่อเกิดแห่งสรรพสิ่งที่ยิ่งใหญ่ได้ น่าจะมีความหมายที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องของสังคมการเมืองมากกว่า ซึ่งจำเป็นต้องทำความเข้าใจในเนื้อหาที่ว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ในการเมืองเป็นพื้นฐานสำคัญ เพราะความสัมพันธ์ในเรื่องดังกล่าวนี้มีความเชื่อมโยงกับแนวความคิดของสิทธิ ความเสมอภาค ความมีเหตุผล และการมีส่วนร่วมทางการเมือง มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติจึงเป็นเรื่องที่ถูกมองไปว่าตามธรรมชาตินั้น มีความเสมอภาคกันหรือไม่มีความเสมอภาคกัน มนุษย์มีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลในการรักษาความมั่นคงปลอดภัย หรือ มีความสนใจหรือไม่ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างหนึ่งอย่างใดเป็นต้น ¹¹ และด้วยเหตุที่เหล่าจื๊ออาจให้ความหมายได้อย่างตรงไปตรงมานั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงเห็นควรที่จะต้องค้นหาความหมาย “ สภาวะธรรมชาติ ” ของนักคิดทฤษฎีการเมืองตะวันตกอื่น ๆ เป็นกรอบมโนทัศน์สำหรับการศึกษาเปรียบเทียบกลับไปกลับมากับสรรพสิ่งที่อุบัติขึ้นมาสัมพันธ์กับมนุษย์ในสังคมการเมือง และเหล่าจื๊อได้ให้ชื่อเรียกว่า “ อารยธรรม ” เพื่อใช้ในการพิจารณาประเด็นปัญหาความสัมพันธ์กันระหว่างธรรมชาติของมนุษย์ในสังคมการเมือง และสภาวะธรรมชาติของคัมภีร์เต๋า ว่าพวกเขาได้ให้ทัศนะในประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องใดบ้าง นักคิดที่เห็นว่าเป็นนักทฤษฎีการเมืองที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาดังกล่าวและมีชื่อเสียงมากที่สุด ได้แก่ Thomas Hobbes (ค.ศ.1588 ถึง ค.ศ.1679) , John Locke (ค.ศ.1632 ถึง ค.ศ.1704) Jean Jacques Rousseau (ค.ศ.1712 ถึง ค.ศ.1778)

ส่วนมีต้นกำเนิดมาจากส่วนประกอบสองส่วนคือหยินกับหยางทั้งสิ้น โปรดดูรายละเอียดใน พจนานุกรมสันติ, อ้างแล้ว, หน้า 124.

¹¹ ทินพันธ์ นาคะตะ, “ รัฐศาสตร์ : ทฤษฎี แนวความคิด ปัญหาสำคัญและแนวทางวิเคราะห์การเมือง ”, โครงการเอกสารและตำราสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, หน้า 62.

การให้ความหมาย “*สภาวะธรรมชาติ*” ของสำนักคิดทฤษฎีการเมืองตะวันตกนี้ นักทฤษฎี ทั้งสามท่านได้ให้แนวความคิดในเรื่อง “สัญญาประชาคม” ที่มีรากเหง้าของปัญหามาจากทฤษฎี เรื่อง ธรรมชาติมนุษย์ สิทธิธรรมชาติ (Natural right) กฎธรรมชาติ (Natural law) สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Freedom) ฯลฯ โดยการนำเอาทฤษฎีสัญญาประชาคมมาใช้อธิบายต้น กำเนิดของสังคมหรือรัฐ สภาวะความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เหตุผลในการที่มนุษย์สร้างรัฐขึ้นมา เป็นสังคมการเมือง ซึ่งจะเห็นว่าแตกต่างจากความหมายไปในแง่ของ “สภาวะธรรมชาติ” ที่ได้ให้ ความรู้สึกถึงความว่างเปล่า สันโดษ หรือการดำเนินชีวิตของมนุษย์แบบต่างคนต่างอยู่โดยไม่เกี่ยวข้อง กัน อันเป็นภาวะ “อนารยะก่อนประวัติศาสตร์ของมนุษย์”¹² นอกจากนี้ จุดเด่นของนักทฤษฎี สัญญาประชาคมอย่างหนึ่งร่วมกัน คือ การมองว่ามนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผล มีความคิดที่มีเหตุผลใน การเลือกเข้ามาอยู่ในสังคมการเมืองหรือรัฐ เป็นสิ่งที่มนุษย์ยินยอมสร้างขึ้นเพื่อความอยู่รอดปลอดภัย และมนุษย์ได้พยายามสร้างขึ้นให้หลุดพ้นห่างไกลออกไปจาก “สภาวะธรรมชาติ” ดังนั้น ปรัชญาการณแห่งการสร้างสรรค์ของมนุษย์ในทฤษฎีสัญญาประชาคมนี้ จึงมีความหมายต่อความ เป็นไปในสรรพสิ่งที่เรียกได้ว่า “อารยธรรม” ซึ่งมีไต่สิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เหมือนดังที่นัก คิดทางการเมืองของกรีกสมัยโบราณได้ให้แนวความคิดไว้แต่อย่างใด ในทัศนะเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ เหล่าเจ้าของก็มีคำกล่าวที่ว่า

“...แต่อันสูงสุดนั้นไร้ชื่อ การเรียกชื่อของสรรพสิ่งต่างๆ ล้วนเกิดขึ้นจากการเกิดอารยธรรม ของมนุษย์...” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 32 มหาสมุทรแห่งสรรพสิ่ง)¹³

นั่นหมายความว่า เต๋าที่อยู่ในสภาวะธรรมชาตินั้นถือได้ว่าเป็นเต๋าอันสูงสุด และด้วยความ เป็นเต๋าอันสูงสุดนี้ มนุษย์จึงไม่อาจใช้ภาษาใด ๆ สื่อให้เข้าใจความหมายในสภาวะแห่งเต๋าได้ ด้วยการเรียก “ชื่อ” หากแต่มนุษย์ได้สร้าง “ภาษา” เป็นเครื่องมือเพื่อใช้เรียกชื่อสรรพสิ่ง ซึ่งก็มิ ได้แตกต่างอะไรกับเรื่องของการสร้างสรรคในสังคมมนุษย์ที่เรียกว่า “อารยธรรม” และในแง่คิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ เหล่าจื่อได้เน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันระหว่าง “อารยธรรมกับ สภาวะธรรมชาติ” ว่าคือ สภาวะของสรรพสิ่งที่อยู่ในชั่วที่ตรงกันข้าม ที่มีทิศทางของความตรงกัน ข้ามแบบที่เอื้ออาศัยถ่ายเทไปมากันได้ในลักษณะการเคลื่อนไหวของหยิน – หยาง นั่นเอง

¹² สมัคร นูรวาต . อ้างแล้ว , หน้า 366.

¹³ พจนา จันทรสันติ . อ้างแล้ว , หน้า 101-102.

ซึ่งในเรื่องนี้มีนักคิดทฤษฎีการเมืองตะวันตกได้ให้ทัศนะไว้โดย โทมัส ฮอบบ์ เห็นว่า...ในสภาวะธรรมชาติ มนุษย์โดยทั่วไปยอมเสมอภาคเทียมกันในความสามารถที่จะบรรลุผล และจากความเสมอภาคเทียมกันของความสามารถนี้ย่อมเกิดความทัดเทียมกันของความหวังที่จะบรรลุถึงจุดหมายปลายทางของมนุษย์อันเป็น “ กฎธรรมชาติ ” ซึ่งหมายความว่า ในกฎธรรมชาตินี้มนุษย์ทุกคนมีสิทธิอย่างเสมอภาคกันในสภาวะธรรมชาติ ที่จะบรรลุผลไปสู่จุดหมายปลายทางอันเป็นเรื่องของอารยธรรม ที่มนุษย์ในจินตนาการของฮอบบ์สไฝมันจะให้มันหลุดพ้นไปจากสภาวะธรรมชาติ เพราะมนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นน่ากลัวชั่วร้ายภยันตรายรอบตัว และเพื่อเป็นการป้องกันการประทุษร้ายต่อกัน มนุษย์จึงแสวงหาสันติภาพโดยการเสียสละสิทธิต่าง ๆ ในการป้องกันตนเองด้วยวิธีการใด ๆ และพอใจอยู่กับอิสรภาพต่อคนอื่น ๆ ซึ่งก็คือ รัฐาธิปไตย (Leviathan) หรือในฐานะผู้ปกครองแห่งรัฐ เท่าที่ตนจะยอมให้ผู้ปกครองนั้นมีต่อตน ¹⁴ ในทัศนะนี้ฮอบบ์มองว่าเป็น “ วิถีหรือหนทาง ” ที่จะนำความสงบสุขมาสู่สังคมการเมืองของมนุษย์ เพื่อให้หลุดพ้นไปจากสภาวะอันน่าสะพรึงกลัวในสภาวะธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจมีความปลอดภัย ในกฎธรรมชาตินี้เองที่ประกอบไปด้วยที่มาและจุดกำเนิดของ “ ความยุติธรรม ” หากกลับไปสู่สภาวะดังกล่าวก็หมายถึง การทำลายความสงบสุขสันติภาพอย่างสิ้นเชิง ตามความคิดนี้ ฮอบบ์ มีจินตนาการมองว่าถ้ามนุษย์ดำรงอยู่ในสภาวะที่ไม่มีกติกามาก่อน มนุษย์ไม่มีการโอนสิทธิและมนุษย์ทุกคนมีสิทธิในทุกสรรพสิ่งแล้ว ผลสุดท้ายก็คือ ไม่มีการกระทำใด ๆ ที่อาจยุติธรรมได้ หากแต่เมื่อมนุษย์ยินยอมพร้อมใจที่จะสร้างสรรค์กติกาศึกษาขึ้นมาแล้ว การกระทำใดๆ ที่ผิดกติกานั้น ก็ถือได้ว่ายุติธรรม และนิยามของความยุติธรรมก็คือการที่มนุษย์ที่ยินยอมมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมการเมืองและไม่กระทำตามกติกาศึกษา และอะไรก็ตามที่ไม่ยุติธรรมก็คือ ความยุติธรรม ¹⁵

ขณะที่ จอห์น ล็อคส์ นักทฤษฎีสัญญาประชาคมตะวันตกในยุคต่อมา กลับเห็นว่า.....สภาวะธรรมชาตินั้น คือ ลักษณะเฉพาะสองประการ ซึ่งก็หมายถึง สภาวะแห่งเสรีภาพอันสมบูรณ์ และสภาวะแห่งความเสมอภาคสำหรับมนุษย์ของสภาวะนั้น ไม่มีผู้ใดมีสิทธิ มีอำนาจหรือเขตอำนาจมากกว่าผู้ใด สภาวะธรรมชาตินี้มีกฎแห่งธรรมชาติควบคุมอยู่ซึ่งผูกมัดกับมนุษย์ทุกคน และเห็นผลอันเป็นกฎนั้น สอนให้มนุษย์ชาติทั้งปวงต้องแสวงหาด้วยความเสมอภาคกันและเป็นอิสระต่อกันทั้ง

¹⁴ ประมุข ลักษณะ , “ สิทธิมนุษยชนที่ถูกละเมิดโดยรัฐ ” , วิทยานิพนธ์ภาคการปกครอง รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , หน้า 25.

¹⁵ เนื่องน้อย บุญเนตร , “ จริยศาสตร์ตะวันตก ” , (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2540) , หน้า 158-159.

หมด จึงไม่มีผู้ใดควรทำอันตรายผู้อื่นทั้งในด้านชีวิต สุขภาพ อิสรภาพ และทรัพย์สินสมบัติ ทักษะในเรื่องสภาวะธรรมชาติของลือคนี่ มนุษย์มีเสรีภาพที่สามารถทำอะไรก็ได้ตามที่เห็นสมควร ซึ่งหมายความว่ามนุษย์ยังคงสามารถใช้เหตุผลพินิจพิจารณาสิ่งที่ตนเองจะเลือกกระทำให้เหมาะสม เป็นเหตุผลของลือคที่แตกต่างจากทักษะของฮอบส์ที่มองมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติไปในแง่ลบ¹⁶

ในเมื่อสภาวะธรรมชาตินั้น มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีสิทธิในการปกป้องชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของตนเอง มนุษย์สามารถที่จะสรรหาความสุขจากทรัพย์สินสมบัติของตนอย่างเต็มที่ โดยในสภาวะดังกล่าวก็มีกฎแห่งธรรมชาติเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของมนุษย์อยู่แล้ว แต่เหตุที่มนุษย์ในทักษะของลือคต้องออกจากสภาวะธรรมชาตินี้อาจอยู่รวมกันเป็นสังคมการเมืองนั้น เพราะลือคมองว่า กฎแห่งธรรมชาติดังกล่าว เป็นกฎที่ไม่มีบัญญัติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร กฎนี้อยู่ในสภาวะธรรมชาติ ไม่ใช่กฎที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นกฎที่สอนมนุษย์ทุกคนและสามารถตระหนักรู้ได้เอง กฎแห่งธรรมชาตินี้มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผลในการใช้กฎดังกล่าว แต่ถึงอย่างไร ระดับของความสามารถในการใช้เหตุผล ตลอดจนระดับความสามารถในการเข้าใจกฎแห่งธรรมชาติดังกล่าวของมนุษย์แต่ละคนก็ยังคงไม่เท่ากัน อันจะทำให้มาตรฐานในการตัดสินกระบวนการปัญหาความขัดแย้งในอารยธรรมซึ่งเป็นสังคมการเมืองของมนุษย์เกิดความไม่แน่นอนคลุมเครือ และไม่มั่นคง ซึ่งทำให้มนุษย์เต็มใจที่จะออกจากสภาวะธรรมชาติดังกล่าวเพื่อเข้าสู่อารยธรรมที่มนุษย์พร้อมใจกันสร้างขึ้นมาก เพราะสภาวะธรรมชาติในสายตาของลือค เป็นสภาวะที่น่ากลัวและอันตรายจากระดับความแตกต่างอย่างทีกล่าวอ้างถึงนี้ แม้ว่ามนุษย์จะมีเสรีภาพอย่างไรก็ตาม¹⁷

ประเด็นหลักของลือคที่มองเห็นถึงความสำคัญในเรื่องระดับความสามารถในการใช้เหตุผลของมนุษย์ที่แตกต่างกันนี้ มีสถานะที่ใกล้เคียงกับรูปแบบบรหัสนัยในคัมภีร์เต๋าที่มนุษย์ได้ใช้เหตุผลอธิบายความเป็นปรัชญาของเต๋าไว้หลายแง่มุม ตามแต่ที่จะเข้าใจในคัมภีร์เต๋า หรือขึ้นอยู่กับระดับความสามารถของแต่ละคนที่จะเข้าใจปรัชญาแห่งเต๋าได้ ซึ่งหมายความว่า ในสภาวะธรรมชาติเหล่าจื่อได้มองว่า ถึงแม้มนุษย์จะมีความเท่าเทียมกันตามธรรมชาติในแง่ของความเป็นมนุษย์ แต่มนุษย์เองก็มีความสามารถในการเข้าถึงสถานะในความเป็นปรัชญาของเต๋าได้แตกต่างกันเช่นกัน ระดับความแตกต่างกันของมนุษย์ที่จะใช้เหตุผลดังกล่าวนี้ หากพิจารณาตาม “อูตมรัฐ” เพื่อหาคำ

¹⁶ ประมุข ลัทธิขงจื้อ . อ้างแล้ว . หน้า 26-28.

¹⁷ ประมุข ลัทธิขงจื้อ . อ้างแล้ว , หน้า 29

ตอบของการศึกษาความหมายของการแบ่งชนชั้น จะเห็นว่าเพลโต (427 ถึง 347 ก่อน ค.ศ.) นักคิดทางการเมืองสมัยกรีกโบราณ ก็ได้นำมาเป็นหลักในการจำแนกชนชั้นของมนุษย์ออกเป็น 3 ชนชั้น คือ ชนชั้นปราชญ์หรือราชาปราชญ์ (Philosopher King) , ชนชั้นผู้พิทักษ์ (Guardians) และ ชนชั้นผู้ผลิตหรือผู้ทำการพาณิชย์ (Merchants) ทั้งนี้ ก็เพื่อชี้แจงต่อการอธิบายความหมายของความยุติธรรมในระดับปัจเจกชน เทียบเคียงจากคำตอบของความหมายหรือนิยามที่พบในระดับรัฐ โดยอาศัยความสามารถหรือความถนัดทางธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคน ขณะที่การจำแนกชนชั้นวรรณะของมนุษย์อันเป็นลักษณะความถนัดตามธรรมชาติของมนุษย์ในความหมายของพระไตรปิฎก ก็เป็นความหมายในแง่ของระดับความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในธรรมอันเป็นพิเศษของมนุษย์แต่ละคนเช่นเดียวกัน ดังนั้น ทั้งแนวความคิดในเรื่องการแบ่งชนชั้นของเพลโต และในพระไตรปิฎก จึงมีความมุ่งหมายที่แสดงให้เห็นถึง ลักษณะความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตามธรรมชาติ โดยความแตกต่างที่มนุษย์จะพึงมีได้นั้น เป็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นจากผลของลักษณะความถนัดตามธรรมชาติตามแนวความคิดของเพลโต และลักษณะความสามารถในการทำความเข้าใจในธรรมอันพิเศษตามแนวความคิดในพระไตรปิฎก เจตนารมณ์ร่วมกันของสองแนวความคิดนี้ น่าจะเป็นเรื่องของ “ กุศโลบาย ” ในความคิดพื้นฐานที่ว่า มนุษย์โดยส่วนใหญ่ยังคงเวียนว่ายอยู่ในโลกของกิเลสตัณหา การแสวงหาความสุขของชีวิตการเป็นผู้รักในความรู้ของเพลโต หรือการกล่าวถึงความสุขที่แท้ของการได้บรรลุธรรมอันพิเศษที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง จึงเป็นเสมือนเครื่องดึงดูดใจให้มนุษย์ทั้งหลายได้พยายามพัฒนากระบวนการทางปัญญาและความคิดให้สูงขึ้นให้เข้าใจถึงการเป็นปราชญ์ และมีชีวิตที่ดีที่สามารถเข้าถึงหรือบรรลุสู่ความยุติธรรม¹⁸

การที่ลึกลับ มองเห็นถึงภาวะอันตรรายในระดับความสามารถของการใช้เหตุผลของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินี้ จึงมีเป้าหมายที่แตกต่างกันกับแนวความคิดของนักคิดกรีกในสมัยโบราณ ทั้งฮอบบส์และลึกลับต่างให้ทัศนะในจินตนาการมนุษย์ว่าเท่าเทียมกันในเรื่องของโอกาส¹⁹ และมีเสรีภาพอันสมบูรณ์ในสภาวะธรรมชาติ แต่ก็ยังจำเป็นต้องแสวงหา “ อารยธรรม ” เพื่อทำให้สังคมการเมืองของมนุษย์ได้หลุดพ้นไปจากสภาวะธรรมชาติด้วยเช่นกัน ขณะที่รูสโซได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับมนุษย์ใน “ สภาวะธรรมชาติ ” ว่ามีความเท่าเทียมกันและเสมอภาคกัน แต่ภายในสังคมการเมืองของมนุษย์นั้น มนุษย์ไม่มีความเท่าเทียมกัน เนื่องจากเป็นสภาวะที่ไม่สอดคล้องต่อธรรมชาติที่แท้

¹⁸ วันฉัตร สุวรรณกิตติ , “ การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องชนชั้นของเพลโตและในพระไตรปิฎก “ , วารสารสังคมศาสตร์ 30 : 43-44.

¹⁹ ประมุข ลักษณะนา , อ่างแล้ว , หน้า 27.

จริงของมนุษย์ ...มนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นมีเสรีภาพ เพราะมนุษย์มีความสมบูรณ์พอเพียงในตัวเอง²⁰ กล่าวคือ มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ ไม่มีโอกาสในความอยากต่าง ๆ หรือคิดต่อสู้เพื่อจะให้ได้มาซึ่งความได้เปรียบในผลประโยชน์ มนุษย์ในภาวะเช่นนี้ใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยว ต่างคนต่างอยู่ จึงไม่มีความสัมพันธ์ทางจิตใจหรือพันธะอันแน่นชดต่อกัน ความดี ความเลว ศีลธรรม คุณธรรม ค่าต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีความหมายต่อเมื่อนำมาใช้กับความสัมพันธ์ในอารยธรรมของมนุษย์เท่านั้น²¹

ทัศนะในเรื่องสภาวะธรรมชาติของรุสโซในแง่นี้ มีความสัมพันธ์กับปรัชญาเต๋าของเหล่าจื๊อ ในประเด็นเรื่อง อารยธรรมในสังคมการเมืองของมนุษย์ที่ว่า

“ เมื่อคนในโลกรู้จักความสุขว่าสุข ความน่าเกลียดก็อุบัติขึ้น เมื่อคนในโลกรู้จักความดีว่าดี ความชั่วก็อุบัติขึ้น มีกับไม่มีเกิดขึ้นด้วยการรับรู้ ยากกับง่ายเกิดขึ้นด้วยความรู้สึก... ดังนั้นสรรพสิ่งต่างๆ กลับอุบัติขึ้นได้ด้วยการแยกแยะเปรียบเทียบ “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 2 สิ่งต่างๆ อุดบัติขึ้นด้วยการเปรียบเทียบ) ”²²

การกำหนดกฎเกณฑ์ต่อสิ่งใดๆ จึงเป็นการให้ความหมายของสิ่งตรงข้ามไปโดยปริยาย อันทำให้มนุษย์มีความไม่เท่าเทียมกันในสังคมการเมือง เพราะการกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องของคุณค่าความดี ความเลว ศีลธรรม คุณธรรม หรือเรื่องอื่นใด ย่อมทำให้การเข้าสู่หรือบรรลุความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในสายตาของเหล่าจื๊อนั้นไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของโอกาส แม้ว่าจะมีเสรีภาพอยู่อย่างมากมายก็ตาม และรุสโซยังคิดว่ามนุษย์ในธรรมชาตินั้นดี แต่การที่มนุษย์ร่วมกันสร้างอารยธรรมขึ้นมา นั้น เพราะด้วยเหตุบังเอิญจากความจำเป็นในการต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมการเมืองและความไม่เสมอภาคกันตามธรรมชาติ (ความแตกต่างทางร่างกาย และความไม่เสมอภาคทางสังคม) ซึ่งในกรณีนี้ มิใช่ความประสงค์ของเหล่าจื๊อที่จะให้มนุษย์ต้องดิ้นรนขวานขวายสร้างสรรค์อารยธรรม เพื่อให้หลุดพ้นออกไปจากสภาวะธรรมชาติในคัมภีร์เต๋าแต่อย่างใด เหล่าจื๊อกลับสื่อความหมายให้ปัจเจกมนุษย์ในสังคมการเมือง ได้มุ่งแสวงหาหลักการที่ประสานกลมกลืนและเข้ากันได้กับกฎธรรมชาติโดยไม่ขัดแย้งกัน เพื่ออารยธรรมที่มีความสมบูรณ์แบบมากกว่า

อย่างไรก็ตาม เหล่าจื๊อ ก็มีได้บอกวามมนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้น มีความน่ากลัว หรือเป็นสภาวะอันตรายหรือไม่อย่างใด แต่กลับเห็นว่าจะมีภาวะของความอันตรายเกิดขึ้น จากการที่มนุษย์

²⁰ อภิชาติ สุรินฺญา , อ้างแล้ว , หน้า 51-52.

²¹ อภิชาติ สุรินฺญา , อ้างแล้ว , หน้า 53.

²² พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 44.

มีระดับความสามารถในการใช้เหตุผลที่แตกต่างกัน อันจะทำให้อารยธรรมของมนุษย์ต้องไม่แน่นอน คลุมเครือ ซึ่งเป็นภาวะแห่งความสับสนคลอนไม่มั่นคงของสังคมมนุษย์ ในประเด็นนี้เหล่าจื๊อได้ให้ทัศนะถึงสิ่งที่เรียกว่า

“ เตา นั้น คลุมเครือและไม่แน่นอน แต่ในความคลุมเครือและไม่แน่นอนนั้น กลับมีรูปร่างที่รู้รูป สดบดับฟังได้แต่ไร้เสียง จ้องมองไขว่คว้าได้แต่ไร้ตัวตน สิ่งทั้งสามนี้ปราศจากคำอธิบายใด ๆ แต่ทั้งหมดสามารถประสานกลมกลืนกันได้ และกลายเป็นหนึ่งเดียว...” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 14 ตามรอยเต๋า)²³ ผลมผลานเป็นปรากฏการณ์แห่งการสร้างสรรค์

“ การกลับไปสู่จุดหมายปลายทางในสภาวะธรรมชาติ จึงเป็นการกลับไปสู่ธรรมชาติแห่งความสงบดั้งเดิมของมนุษย์ ซึ่งเป็นวิถีแห่งเต๋าที่เชื่อมเข้าสู่สภาวะนิรันดร “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 16 สรรพสิ่งล้วนกลับสู่ต้นกำเนิดเดิม)²⁴

เป็นสภาวะแห่งความยุติธรรมในสายตาของเหล่าจื๊อ เพราะเหล่าจื๊อเห็นว่าอารยธรรมของมนุษย์ที่ดำเนินไปในสังคมการเมืองนั้น เป็นต้นเหตุที่ทำให้ลายความสงบดั้งเดิมและทำให้สังคมการเมืองของมนุษย์เสื่อมโทรมลง เป็นการถดถอยลงของจิตวิญญาณในแต่ละมนุษย์ ที่มุ่งใช้ระดับความสามารถของการใช้เหตุผลอันแตกต่างกันเรื่อยไปไม่สิ้นสุด ซึ่งหากพิจารณาสถานการณ์ในยุคสมัยที่เหล่าจื๊อประพันธ์คัมภีร์เต๋านั้น ย่อมเห็นว่า เหล่าจื๊อมีชีวิตอยู่ในยุคชุนชิว (179 ปีก่อน พ.ศ. ถึง พ.ศ.141) อันเป็นช่วงเวลาที่แว่นแคว้นต่าง ๆ ทางภาคเหนือของประเทศจีน กำลังทำสงครามรบพุ่งเพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่กัน สังคมมนุษย์เต็มไปด้วยความปั่นป่วนวุ่นวายโกลาหล มนุษย์ในยุคสมัยนั้นต้องตกอยู่ในภาวะความสับสน และหวั่นไหวไปด้วยภัยพิบัติอันตรราย สภาพความยุ่งเหยิงของสังคมมนุษย์ในยุคชุนชิว ก็มีได้แตกต่างอะไรไปจากความปั่นป่วนวุ่นวายจากสภาพปัญหาทางสังคมที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายอย่างเช่นในปัจจุบัน²⁵ หากแต่เหล่าจื๊อยังคงเห็นว่ามนุษย์สามารถบูรณาการให้มีความสงบสุขได้ ถ้ามนุษย์ในระดับปัจเจกได้เข้าถึงหลักการเอกภาพแห่งเต๋า อันเป็นหลักการที่สัมพันธ์กับความปั่นป่วนในสรรพสิ่งในสภาวะธรรมชาติ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นคุณธรรมแบบเต๋า ก็จะนำสังคมการเมืองของมนุษย์ไปสู่ความกลมกลืนกับสภาวะธรรมชาติ ที่จะทำให้อารยธรรมของมนุษย์มีความสมบูรณ์แบบอันเป็นความสมบูรณ์สูงสุดของความเป็นมนุษย์ ในทัศนะนี้ปรัชญาของคัมภีร์เต๋าก็มีสถานะคล้ายกับ “ แบบแห่งความดี ” ของเพลโต (427 ถึง 347 ก่อน

²³ พจนานุกรมสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 64.

²⁴ พจนานุกรมสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 69.

²⁵ โชติช่วง นาดอน , “ สมบัติเหล่าจื๊อ ” , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมศิลปินธรรมดา , 2543) , หน้า 53.

ค.ศ.) และอริสโตเติล (384 ถึง 322 ก่อน ค.ศ.) นักคิดทางการเมืองของกรีกสมัยโบราณในระดับหนึ่ง ที่ค้ำประกันหนทางในการที่จะนำมนุษย์ไปสู่หรือบรรลุสภาวะธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาวะอันสมบูรณ์แบบสูงสุดของมนุษยชาติตามจินตนาการของเพลโต ส่วนอริสโตเติลนั้น ก็เชื่อว่าจุดมุ่งหมายของชีวิตมนุษย์อยู่ที่การถอดสิ่งสากลออกจากสิ่งเฉพาะหน่วย ซึ่งจะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีด้วยความกลมกลืนทั้งภายในตัวเองและสิ่งแวดล้อม²⁶

การแสวงหาหนทางเพื่อการบรรลุสู่ความยุติธรรม

ขณะที่เหล่าจื๊อได้ให้ทัศนะของการแสวงหาสภาวะดังกล่าว เพื่อการรักษาไว้ซึ่งความอยู่รอดปลอดภัยของมนุษยชาติในสภาวะการณ์ปัจจุบันหรือในอารยธรรมโดยเปรียบเทียบว่า “ หากมนุษย์ต้องการที่จะเรียนรู้เส้นทางไปยังด้านทิศใต้แล้ว ก็จำเป็นต้องแสวงหาเส้นทางเพื่อเดินทางไปด้านทิศเหนือก่อน ”²⁷ นั้นหมายความว่า มนุษย์จะไม่สามารถรู้จักเส้นทางใด ๆ เพื่อเดินทางไปยังทิศใต้ได้ ถ้าหากมนุษย์ไม่รู้ว่าเส้นทางที่จะเดินทางไปด้านทิศเหนือนั้นไปทางใด หรืออาจกล่าวได้ว่า เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ได้แสวงหาเส้นทางเพื่อการเดินทางไปด้านทิศเหนือได้แล้ว ก็ย่อมต้องรู้ถึงเส้นทางที่จะย้อนเดินทางกลับไปยังด้านทิศใต้ด้วยเช่นกัน อันเป็นวิถีทางที่จะทำให้มนุษย์ได้รู้จักและเข้าใจ “ หนทาง ” ในการแสวงหาความกระจ่างในเรื่องของทิศเหนือและทิศใต้ได้อย่างถูกต้องแท้จริง ดังนั้น การศึกษาวิจัยปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงในเรื่องที่ว่าด้วยความยุติธรรมนั้น จึงเป็นการเริ่มต้นด้วยการแสวงหา “ หนทาง ” ของการเข้าสู่หรือบรรลุหลักการแห่งเอกภาพในอารยธรรมของมนุษย์ เพื่อการก้าวข้ามไปสู่สภาวะธรรมชาติตามอุดมคติของเหล่าจื๊อ มากกว่าการแสดงให้เห็นถึง “ ผลหรือเป้าหมาย ” จากการแสวงหาดังกล่าว ถึงแม้ว่าทั้งหนทางและเป้าหมายนี้จะเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาระเดียวกันก็ตาม

การแสวงหา “ หนทาง ” เพื่อการเข้าสู่หรือบรรลุถึงสภาวะของ “ ความยุติธรรม ” ท่ามกลางสภาวะธรรมชาติของเหล่าจื๊อนั้น เป็นเรื่องของการแสวงหาหนทางไปสู่ความสมบูรณ์แบบในสังคมนการเมืองของมนุษย์ตามอุดมคติ โดยเริ่มในประเด็นที่เหล่าจื๊อได้ให้ทัศนะเปรียบเทียบไว้ว่า

²⁶ ประมุข ลักษณา , อ้างแล้ว , หน้า 16.

²⁷ Fung Yu-Lan , “ A History of Chinese Philosophy “ vol.1 : The Period of the Philosophers , translated by Derk Bodde , (Princeton : Princeton University Press , 1952) , p.183.

“ ถ้อยคำที่คมคายและสวยหรูหาใช้สัจจะที่แท้จริงไม่ เพราะถ้อยคำที่จริงนั้น ฟังดูไม่ไพเราะ ถ้อยคำที่ไพเราะไม่มีความจริง ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 81 ถ้อยคำที่แท้)²⁸ ดังที่เหลาจื๊อได้กล่าวเตือนสติไว้ว่า “ คัมภีร์เต๋าก็เป็นเพียงคัมภีร์กระดาษ เป็นเต้ากระดาษที่เพียงหวังให้เป็นเครื่องชี้นำไปสู่เต๋าที่แท้ เมื่อเข้าสู่เต๋าที่แท้จริงแล้วย่อมละลืมเต้ากระดาษนี้เสียได้ ”

เพราะคำว่า “ เต๋า ” นี้เป็นเพียงคำที่เหลาจื๊อได้สมมุติขึ้นเพื่อเรียก “ สภาวะ ” หนึ่งเท่านั้น ซึ่งมันไม่อาจทดแทนความหมายที่จะสื่อให้รับรู้ถึงความสมบูรณ์แบบได้ด้วยการอธิบาย อันกลายเป็นเพียงถ้อยคำ ข้อความหรือการให้เหตุผลใด ๆ ได้ด้วยถ้อยคำ ข้อความ หรือการให้เหตุผลต่าง ๆ นานานั้น มันเป็นเพียงภาพจำลองของเต๋าด้วย “ ภาษา ” ย่อมก่อให้เกิดช่องว่างอันเป็นจุดอ่อนของ “ การใช้ภาษา ” และเกิด “ คำถาม ” ตามขึ้นมาเพื่อหาเหตุผลต่อเนื่องกันเรื่อยไปไม่สิ้นสุด แต่เต๋านั้นเป็นสิ่งที่หยุดสนิทอยู่ในตน เป็นสภาวะเปี่ยมสมบูรณ์อันสูงสุดที่ไม่ต้องการการยอมรับหรือปฏิเสธ ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถอธิบายเต๋าได้ด้วยถ้อยคำ ข้อความหรือเหตุผลใด ๆ ดังที่เหลาจื๊อได้กล่าวยืนยันหนักแน่น

ดังนั้น ถ้อยคำ ข้อความ หรือคำพูดที่แสดงออกมาโดยมุ่งหวังที่จะอธิบายเต๋า จึงเป็นไปก็เพื่อนัยแห่งการเปรียบเทียบโดยใช้ “ ภาษา ” เป็นเครื่องมือเท่านั้น คัมภีร์ก็คือคัมภีร์ ถึงแม้จะใช้ถ้อยคำคมคายประพันธ์ลงบน “ กระดาษ ” ที่สวยหรูเพียงใด ก็ไม่ได้พ้นจากการไปแบ่งแยกเปรียบเทียบและหาใช้สัจจะที่แท้จริงไม่ เหลาจื๊อจึงมิให้ไปยึดติดหรือให้คุณค่าอยู่กับมัน แต่กลับจะให้ผู้ใฝ่รู้ได้บรรลุหรือเข้าใจแล้วมอง “ เต้ากระดาษ ” ผ่านเลยไป เพื่อที่จะได้มองเห็นสิ่งนั้นด้วยตาของตนเองอันเป็นเครื่องช่วยชี้นำไปสู่ “ เต๋าที่แท้ ” เมื่อมนุษย์ได้เข้าสู่ หรือบรรลุ เต๋าที่แท้แล้ว ย่อมละลืมเต้ากระดาษนี้เสียได้ ดังคำกล่าวของจวงจื๊อ (369 ถึง 286 ก่อน ค.ศ.)²⁹ นักปราชญ์แห่งเต๋ายิ่งใหญ่ในยุคหลังเหลาจื๊อ ได้ขยายความให้ชัดเจนไว้ว่า

“ แหมไว้สำหรับจับปลา เมื่อจับปลาได้แล้วก็ลืมหะเสียดี้ แร้วไว้สำหรับดักกระต่าย จับกระต่ายได้แล้ว ก็ลืมแร้วเสียดี้ ถ้อยคำมีไว้สำหรับสื่อความหมาย เมื่อเข้าใจความหมายแล้วก็ละเลยถ้อยคำเสียได้...”³⁰

²⁸ พจนานุกรมสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 190.

²⁹ โชติช่วง นาดอน , “ สมบัติจวงจื๊อ ” , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมศิลปินธรรมดา , 2543) , หน้า 25.

³⁰ พจนานุกรมสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 24.

เมื่อเป็นเช่นนี้ แสดงว่าปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าจึงมีความมุ่งหมายอะไรบางอย่างที่จะให้มนุษย์ได้สัมผัสกับ “หนทาง” ของการเข้าสู่สภาวะแห่งความดีงาม อันเป็นการบรรลุถึงสภาวะแห่งความยุติธรรมที่ไม่สัมพันธ์กับเรื่องของความรู้* หรือความมั่งมี คัมภีร์เต๋ามองคุณภาพชีวิตมนุษย์ที่ความดี มิใช่ความมั่งมีหรือความรู้แต่อย่างใด ความดีแสดงออกโดยปัญหาทางธรรม มิใช่ความรู้ทางโลก ความรู้และความมั่งมีเป็นเพียงอุปกรณ์สำหรับกระทำความดี คุณค่าแห่งความดีงามที่คัมภีร์เต๋าปลูกฝังให้มนุษย์ได้เข้าถึงและดำรงคงอยู่ในความเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่งนั้น มีอยู่เดิมเป็นพื้นฐานของสังคมมนุษย์ คัมภีร์เต๋าจึงสนใจในเรื่องการปลูกฝังปัญญาทางธรรม อันหมายถึง การปลูกฝังความรู้ที่ก่อให้เกิดปัญญาทางธรรมที่เป็นรากฐานสำคัญของคัมภีร์เต๋า และสวนทางกับความรู้กระแสหลักที่มนุษย์มักแสวงหาเพื่อสนองตันทหาในทางโลก ให้เกิดแก่มนุษย์แต่ละคนที่จะเข้าถึงปรัชญาในคัมภีร์เต๋าทั้งในฐานะผู้ปกครอง และ/หรือประชาชน เพื่อให้สังคมการเมืองการปกครองของมนุษย์มีความสงบร่มเย็น มีคุณค่าน่าอยู่ การกลับไปสู่พื้นฐานเดิมที่สัมพันธ์กับความเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่งที่ว่านั้น เป็นการเข้าถึงสภาวะแห่งความเป็นเต๋าที่แท้จริง

ดังคำกล่าวที่ว่า เต๋านั้น เมื่อใดที่มนุษย์ไม่รู้จักเต๋า และไม่เห็นความสำคัญของเต๋า เมื่อนั้นมนุษย์ก็จะถูกสอนให้ทำความดี เมื่อใดที่มนุษย์ย่อหย่อนต่อการทำความดี เมื่อนั้น มนุษย์ก็จะถูกสอนให้มีเมตตากรุณา เมื่อความเมตตากรุณาหาได้ยากในจิตใจมนุษย์ ความแก่งแย่งชิงดีย่อมเกิดขึ้น ความยุติธรรมจึงถูกชี้แนะให้นำมาปฏิบัติ และเมื่อความอยุติธรรมกลับมีมากกว่า มนุษย์จึงถูกสอนให้สนใจในการประกอบพิธีกรรม ให้ยึดศรัทธาเป็นสวณะ แล้วมนุษย์ก็ยึดติดในพิธีกรรม ซึ่งหาสาระสำคัญของแก่นสารมิได้ ในแง่นี้เหล่าจื๊อกล่าวว่า

“...ผู้ที่มีความยุติธรรม ผู้ที่เคร่งครัดในประเพณี ได้กระทำการลงไป แต่เมื่อมิได้รับการตอบสนองจากผู้ใด ก็หันกลับมาใช้วิธีการบังคับ เน้นนานต่อมาก็ค่อย ๆ เชื้อถือนำอย่างประเพณี”

* เป็นความรู้ที่หมายถึง การเรียนรู้ของมนุษย์ในทางโลก อันจะนำมาซึ่งความเจริญทางวัตถุและมุ่งให้คุณค่าแก่ความโลภที่เป็นเรื่องของกิเลสตัณหาครอบครองจิตใจ ในขณะที่การเรียนรู้ทางธรรม หมายถึง การเรียนรู้หนทางที่จะนำไปสู่การขจัด “ความต้องการที่เกินกว่า” ความจำเป็นแก่ชีวิตออกไปจากจิตใจที่ฝักใฝ่ในกิเลสตัณหานานาประการ อันเป็นหลักการของคัมภีร์เต๋าคือปล่อยวางหรือไถ่เคียงกับพุทธปรัชญาด้วยเช่นกัน

อันจะทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตแบบเปลื้องเปล่า มนุษย์ก็ม่งมายกับการยึดติดในพิธีกรรมนั้น ไม่สามารถละทิ้งเสียได้ ซึ่งเป็นสภาวะอันตรายเมื่อเต่าได้สูญหายไป³¹ ในทัศนะนี้ถือได้ว่า เหลาจื้อได้โต้แย้งต่อหลักการคำสอนแนวความคิดปรัชญาทางการปกครองอันว่าด้วยเรื่องจารีตของขงจื้อ (551 ถึง 479 ปี ก่อน ค.ศ.)³² ที่มีแนวทางให้มนุษย์ได้พึงปฏิบัติ และยึดถือไว้เป็นเครื่องสะท้อนภาวะทางสังคมอันทรงอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์และการดำรงคงอยู่ของสังคมการเมืองในจีน³³ หากแต่เหลาจื้อได้ปฏิเสธแนวความคิดดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง โดยให้เหตุผลเปรียบเทียบการยึดถือในเรื่องพิธีกรรมว่า

...ดูจบุรุษผู้พายเรือถึงฝั่ง ก็อุตส่าห์แบกเรือขึ้นใส่ป่าเดินขึ้นบกต่อไป โดยมีรู้ว่าทางข้างหน้า นั้น มีรถหลายชนิดที่จะเลือกนั่งได้ตามใจชอบ เรือนั้นเป็นเพียงอุปกรณ์เมื่อต้องเดินทางตามลำน้ำเท่านั้น บุรุษนั้นถ้าเป็นผู้โชคดี ก็จะได้พบท่านผู้มีปัญญาแนะนำให้วางเรือเสีย ดูจการแนะนำให้ละเลยพิธีกรรม เมื่อนั้นมนุษย์ก็จะรู้จักใช้ความยุติธรรมให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

“ เมื่อจิตใจมีความใจกว้าง ย่อมมีความยุติธรรม เมื่อมีความยุติธรรม ย่อมมีความเมตตา กรุณาเกิดขึ้นด้วย มนุษย์ก็จะรู้จักทำความดี เมื่อความดีแผ่ขยายออกไปและมีรากฐานมั่นคงในจักรวาลแล้ว จะซุดรากถอนโคนไปเสียมิได้ มนุษย์ก็จะเข้าถึงความเป็นเต่าที่กลมกลืน และประสานเข้ากับความเป็นธรรมชาติได้โดยไม่ขัดแย้ง “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 16 สรรพสิ่งล้วนกลับสู่ต้นกำเนิดเดิม)³⁴

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เหลาจื้อมิได้ยกย่องหรือให้คุณค่าของการประกอบพิธีกรรมตามปรัชญาในเรื่องจารีตของขงจื้อ ที่มุ่งเน้นใช้เรื่องกฎ ระเบียบ จารีต ประเพณี เป็นปทัสถานในการจัดระเบียบทางสังคม ก็เพื่อให้สังคมการเมืองมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะเหลาจื้อเชื่อว่าการที่มนุษย์ยึดติดกับการประกอบพิธีกรรม จะนำมาซึ่งกฎ ระเบียบ และจารีตประเพณีที่ครอบงำทำให้มนุษย์ต้องตกอยู่ภายใต้กฎระเบียบแบบแผนนั้น เป็นการบั่นทอนเสรีภาพอันสมบูรณ์ของมนุษย์ที่ไม่อาจบรรลุสู่สภาวะความยุติธรรมที่แท้จริงได้ ซึ่งหมายความว่า ปรัชญาคำสอนในเรื่องที่ว่าด้วยจารีตของ

³¹ พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 115-116.

³² สุวรรณา สถาอานันท์ , อ้างแล้ว , หน้า 17-25.

³³ หลักปรัชญาทางการปกครองของขงจื้อประกอบด้วยคำสอนพื้นฐานสำคัญ 4 ข้อ คือ เยน หรือความเมตตา กรุณา หยี่ หรือความยุติธรรม หลี่ หรือพิธีกรรม และฉีหรือสติปัญญา ดูรายละเอียดในมนุษย์ที่แท้หรือมรรควิถีของขงจื้อ , ส.ศิวรักษ์ (แปลและเรียบเรียง) , หน้า 32-34.

³⁴ พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 69-70.

ขงจื้อ เป็นหลักธรรมคำสอนในระดับจริยธรรม ศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังมีได้เจาะทะลุเข้าไปใน “ ไค กุตตรธรรม ” อันหมายถึง ธรรมขั้นสูงสุด อย่างเช่นที่ปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋าได้เข้าถึง³⁵ เหล่าจื้อจึงมีความมุ่งหมายให้มนุษย์ละทิ้งพิธีกรรมต่าง ๆ เสีย เพื่อเป็นการเปิดทางให้มนุษย์มีเสรีภาพอย่างเสมอภาค และปล่อยให้จิตวิญญาณของมนุษย์ประสานเข้ากับสภาวะธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน ตราบเท่าที่คุณธรรมแบบเต๋าจะแผ่ขยาย “ ความดี ” เข้าไปในแต่ละจิตใจของมนุษย์ได้อย่างลึกซึ้งจนถึงครอบคลุม “ จักรวาล ” ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งสังคมมนุษย์ที่บรรลุถึงความยุติธรรม คุณค่าแห่งความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะหล่อหลอมความหลากหลายของมนุษย์ ให้อยู่ร่วมกันท่ามกลางสภาวะธรรมแห่งความดีได้อย่างสงบสุข เป็นสังคมอุดมคติตามปรัชญาในคัมภีร์เต๋า ดังนั้น การค้นหาัยสำคัญของคัมภีร์เต๋ากะดาะเพื่อเข้าสู่ความเป็นเต๋าที่แท้จริง จึงเป็นเรื่องราวที่อธิบายได้ด้วยคำถามที่ว่าสภาวะธรรมชาติในสายตาของเหล่าจื้อนั้น ก่อให้เกิดทัศนะแห่งวิถีหรือหนทางเพื่อบรรลุถึงความยุติธรรมตามปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋ได้อย่างไร ?

ทัศนะในเรื่องสภาวะธรรมชาติของเหล่าจื้อที่ก่อให้เกิดความยุติธรรม

สภาวะธรรมชาติของเหล่าจื้อในแง่นี้ อาจมีวิถีทางที่จะเข้าสู่หรือบรรลุถึงความยุติธรรมได้เหมือนอย่างทฤษฎีของเพลโต ซึ่งเป็นความพยายามในการตอบคำถามของเทรซีมาคัสกับกลอคคอน ใน “ อุดมรัฐ ” เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติของมนุษย์กับการเมือง โดยเทรซีมาคัส ซึ่งก็เหมือนกับ มาคิอวาเวลลีในสมัยต่อมา ที่มีความเห็นว่ามนุษย์ได้แสวงหาอำนาจก็เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ความข้อนี้มีรากฐานมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ได้รับการกำหนดความหมายและได้รับการหาเหตุผลมาสนับสนุนข้ออ้างโดยผู้ปกครองได้แตกต่างกัน แต่กลอคคอน ซึ่งก็เหมือนกับทฤษฎีสัญญาประชาคมของ ฮอบบ์ กับ รุสโซ มีความเห็นว่า มนุษย์มีทั้งความเห็นแก่ตัวและความมีเหตุผล จึงมีความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติในสังคมที่มีการเคารพกฎหมายเพลโต จึงตั้งข้อสรุปเพื่อการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์และสถาบันทางการเมืองเหล่านั้น นั่นก็คือการสร้างสังคมอุดมรัฐตามแบบที่ตนเสนอขึ้นมา ทำให้ไม่จำเป็นต้องมีสัญญาประชาคมสำหรับการปกป้องตนเองของสมาชิกในสังคม และไม่ต้องมีความหวั่นกลัวผู้ปกครองในแบบที่มาคิอวาเวลลีมองเห็น ทฤษฎีเกี่ยวกับนครรัฐที่มองเป็นระบบของเพลโต เป็นการมองว่ารัฐกับจิตใจของมนุษย์นั้นมีลักษณะเหมือนกัน โดยกล่าวว่า นครรัฐก็เหมือนกับที่รวมของจิต

³⁵ พจนานันท์ จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 198.

ใจมนุษย์ และจิตใจมนุษย์ก็เหมือนกับนครรัฐที่ย่อส่วนให้เล็กลง โดยมองเห็นว่า โครงสร้างของนครรัฐหรือระบบการเมืองนั้นประกอบด้วยการถ่วงดุลย์ที่ไม่มีความมั่นคงระหว่างชนชั้นปกครองกับฝ่ายผู้รับการปกครอง ส่วนโครงสร้างจิตใจมนุษย์นั้นประกอบด้วยความขัดแย้งกันระหว่างการมีเหตุผลกับการมีเจตนาธรรมที่แน่วแน่ฝ่ายหนึ่ง กับสัญชาตญาณและความหิวกระหายอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อที่จะบรรลุถึงการมีชีวิตที่ดีได้นั้น เพลโตเห็นว่าจะต้องให้ฝ่ายแรกควบคุมฝ่ายหลัง ดังนั้นนครรัฐหรือระบบการเมืองที่ดีจะต้องได้รับการปกครองโดยคนฉลาดหรือราชาปราชญ์³⁶ ขณะที่เหล่าจื๊อเองได้มองเห็นถึงการแผ่ขยายความดีในแต่ละจิตใจของมนุษย์ ก็เพื่อให้บังเกิดความยุติธรรมโดยมีรากฐานมั่นคงและดำรงไว้ในจักรวาล มนุษย์ในระดับปัจเจกที่จิตใจจะมีความยุติธรรมได้ในสลายตาของเหล่าจื๊อนั้น ก็เปรียบคล้ายตั้งความบริสุทธิ์ผุดผ่องที่มีความสมบูรณ์ทางกายภาพเหมือนกับทารกที่เพิ่งเกิดใหม่³⁷ โดยเหล่าจื๊อได้กล่าวไว้ว่า

“ ผู้ที่เต็มเปี่ยมด้วยคุณความดี มีลักษณะคล้ายกับเด็กทารก แผลงมีพิษไม่ต่อยกัด สัตว์ร้ายไม่จู่จับ กระดูกของทารกนั้นอ่อน กล้ามเนื้อนุ่มนิ่ม แต่ถ้าจับขยวงสิ่งใดก็ยึดไว้แน่น ไม่รู้ถึงความสัมพันธ์ทางเพศ แต่อวัยวะเพศของเด็กก็สมบูรณ์ นี่แสดงว่าร่างกายของเด็กนั้น มีความกลมกลืนที่สมบูรณ์ “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 55 กลับเป็นเด็กทารก)³⁸ และดังนั้น “ ...การกลับไปสู่สภาวะทารกอันไร้เดียงสา จึงคล้ายกับการเป็นลัทธิของโลก ซึ่งจะได้รับทิพยอำนาจอันไม่สิ้นสุด “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 28 แสดงออกด้วยความง่าย)³⁹

ทั้งความสมบูรณ์ทางกายภาพและสภาวะความไร้เดียงสาของเด็กทารกนี้ มีความหมายที่สื่อถึงสภาวะจิตใจของมนุษย์ที่มุ่งแสวงหาชีวิตที่ดี เป็นชีวิตที่ใสสะอาดปราศจากการปนเปื้อนของอคติต่าง ๆ ที่แวดล้อมอยู่รอบตัวมนุษย์ในสังคมการเมือง และมนุษย์ที่มีสภาวะจิตใจอยู่ภายใต้เงื่อนไขเช่นนี้ จึงสามารถเข้าสู่หรือบรรลุถึงการยอมรับที่มีความยุติธรรมได้อย่างแท้จริง เช่นเดียวกับสังคมอุดมรัฐของเพลโต ซึ่งถ้าหากนำมาเปรียบเทียบกันแล้วก็จะพบว่า เป็นวิถีหรือหนทางที่จะทำให้สังคมการเมืองของเหล่าจื๊อมีความสมบูรณ์แบบได้ภายใต้ผู้ปกครองที่มีคุณธรรมแบบเต๋า และสอดคล้องกลมกลืนเข้ากับสภาวะธรรมชาติได้โดยไม่ขัดแย้งเช่นเดียวกัน

³⁶ ทินพันธ์ นาคะตะ , อ้างแล้ว , หน้า 63.

³⁷ Fung Yu-Lan, Ibid. , p.189.

³⁸ พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 146.

³⁹ พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 92-93

สารัตถะในสภาวะธรรมชาติแห่งความดีอันเป็นวิถีแห่งเต๋า ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องราวในด้านการปกครองของมวลมนุษยนั้น

“ ไม่มีจุดเริ่มต้นว่าก่อกำเนิดมาจากสิ่งใด พ้ำหรือดินอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่างหรือดำรงอยู่ก่อนแล้วในสภาวะธรรมชาติ ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 4 รูปลักษณะแห่งเต๋า)⁴⁰

เหมือนอย่างรากฐานตามแนวความคิดของนักทฤษฎีการเมืองตะวันตกสมัยใหม่ อันเป็นสภาวะตามปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าที่

“ ไม่อาจทราบได้ เพราะไร้รูป ไร้เสียง ไร้ตัวตน เป็นความเว้งว่างไร้สภาวะ แต่สามารถสอดคล้องกลมกลืนได้เป็นหนึ่งเดียว ไม่มีชื่อเรียก แต่สรรพสิ่งต่างๆ กลับอุบัติขึ้นได้ด้วยการแยกแยะเปรียบเทียบ ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 2 สิ่งต่างๆ อุดมขึ้นด้วยการเปรียบเทียบ)⁴¹

การกำหนดกฎเกณฑ์ต่อสิ่งใด ๆ เป็นการให้ความหมายของสิ่งตรงข้ามไปโดยปริยาย ด้วยเหตุนี้ การก่อเกิดของสรรพสิ่ง จึงอิงอาศัยซึ่งกันและกันท่ามกลางสภาวะแห่งความตรงข้ามที่สลับเปลี่ยนกลับไปกลับมาได้อยู่เสมอ ทั้งในสภาวะที่กระทำต่อกันระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งในธรรมชาติ หรือระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติด้วยกันเองก็ตาม ประเด็นนี้ถือได้เป็นประสบการณ์แบบลี้ลับอันแท้จริงของปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋า ที่ต้องการให้มนุษย์เข้าใจและได้บรรลุถึงความรู้แจ้ง⁴² อันหมายถึง การบรรลุถึงความเป็นไปในสภาวะธรรมชาติที่มีความสมบูรณ์และสอดคล้องสัมพันธ์กับจักรวาล ซึ่งเป็นสภาวะการขยายตัวเองออกไปเป็นความกว้างไกลที่โอบอุ้มทุกสรรพสิ่งรวมกันเข้าไว้ และหลอหลอมให้เป็นหนึ่งเดียวกันทั้งหมด ในขณะที่เดียวกันก็รองรับทุกสรรพสิ่งทั้งหมดไว้ด้วยเช่นกัน⁴³ หรือด้วยคำกล่าวที่ว่า

“ โกงคันศรจนสุดหล้า ย่อมมีเวลาจะกลับคืนลับดาบจนแหลมคมย่อมมีเวลาที่จะทื่อ เมื่อมีทองและหยกอยู่เต็มห้อง ย่อมไม่อาจรักษาไว้ได้โดยปลอดภัย ภาคภูมิใจกับเกียรติยศและความมั่งคั่ง ย่อมโศกเศร้าเมื่อความตกต่ำมาถึง ... ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 9 ส้ารวมชีวิต)⁴⁴

⁴⁰ พจนา จันทรสันติ, อ้างแล้ว, หน้า 48.

⁴¹ พจนา จันทรสันติ, อ้างแล้ว, หน้า 44.

⁴² J.C. Cooper., “ Yin-Yang ” แปลและเรียบเรียงโดยน้อย พงษ์สนิท, อ้างแล้ว, หน้า 71.

⁴³ J.C. Cooper., อ้างแล้ว, หน้า 92.

⁴⁴ พจนา จันทรสันติ, อ้างแล้ว, หน้า 56.

เป็นความหมายที่บ่งบอกถึงความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งใด ๆ ไปตามกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ ที่มีภาวะของการเกิดและการดับเป็นวัฏจักรโดยแปรเปลี่ยนพลิกผันไปในทิศทางตรงกันข้ามได้ตลอดเวลา ดังนั้น เพื่อการกลับมาสู่วิถีแห่งความสงบดั้งเดิม มนุษย์ที่ต้องดำเนินวิถีชีวิตอยู่ภายใต้สังคมนการเมืองจึงได้ใช้ยึดถือไว้เป็นหลักการอันเที่ยงแท้

เงื่อนไขของความยุติธรรมในปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋า

ส่วนในเรื่องของสังคมนการเมืองอันว่าด้วยการปกครองก็เช่นเดียวกัน ด้วยมีคำกล่าวที่ว่า

“...ปราชญ์ย่อมกระทำด้วยการไม่กระทำ เทศนาด้วยการไม่เอ่ยวาจา การงานทั้งหลายก็สำเร็จลุล่วงลง...” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 2 สิ่งต่าง ๆ อุบัติขึ้นด้วยการแยกแยะเปรียบเทียบ)⁴⁵

เป็นการปกครองของปราชญ์ที่เปรียบเสมือนผู้ปกครองที่ดี ย่อมต้องปกครองประชาชนด้วยการไม่ปกครอง อันเป็นการปกครองประชาชนที่

“ผู้ปกครองมิได้ยกย่องสรรเสริญคนฉลาด หรือหลงชื่นชมให้คุณค่าแก่สิ่งของหายากแต่อย่างใด ขจัดตัวตนแห่งความยาก ดวงใจแห่งพระราชราษฎรก็จะบริสุทธิ์ ดังนั้น ปราชญ์ย่อมปกครองโดยทำให้จิตใจของพระราชราษฎรว่าง สะอาด ตัดทอนความทะยานอยากและเสริมสุขภาพแห่งร่างกาย...” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 3 การปกครองของปราชญ์)⁴⁶

เพราะในสภาวะธรรมชาติของเหล่าเจ้านั้นมุ่งหมายและให้ความสำคัญในการที่มนุษย์ควรมีเสรีภาพอยู่อย่างสมบูรณ์ สิทธิธรรมชาติของมนุษย์ในสภาวะนี้จึงมีความเสมอภาคกันโดยธรรมชาติ แต่การยกย่องสรรเสริญหรือการให้คุณค่าแก่สรรพสิ่งนั้น จิตใจของประชาชนในฐานะผู้ถูกปกครองย่อมต้องขุนมิ้วจากการแสดงความเห็นแก่ตัวชนิดหยาบ และด้วยความทะยานอยากที่ก่อเกิดจากกิเลสตัณหาของมนุษย์ ทำให้มีความแตกต่างกันระหว่างมนุษย์ตามสายตาของนักทฤษฎีการเมืองตะวันตกสมัยใหม่ ที่เห็นว่าเป็นความแตกต่างกันในเรื่องของฐานะ มนุษย์จึงต้องยึดมั่นแก่งแย่งแข่งขัน แย่งชิงดีต่อกันให้ก้าวขึ้นสู่สถานะทางสังคมที่สูงกว่าอย่างไม่จบสิ้น เป็นการดิ้นรนของมนุษย์ทุกคนชั้นวรรณะในสังคม เพราะความหลงใหลชื่นชมภพลวงตา ที่มาตรฐานของสังคมได้ถูกกำหนด

⁴⁵ พจนานันท์ จันทรสันติ, อ้างแล้ว, หน้า 44-45.

⁴⁶ พจนานันท์ จันทรสันติ, อ้างแล้ว, หน้า 46-47.

ขึ้นและยกย่องว่ามีคุณค่าจากการที่มนุษย์ได้สัมผัสกับความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรม แล้วมุ่งแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณค่าที่จัดตั้งนั้น อันเป็นความลึกลับทางโลกที่ทำลายความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในทางธรรมที่มีอยู่ในคัมภีร์ ในทัศนะนี้จึงเป็นการขัดต่อวิถีแห่งเด้าเสียทั้งสิ้น เพราะหนทางที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความยุติธรรมตามปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เด้านั้น ได้ให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณที่ดั่งงามของมนุษย์แต่ละคน โดยเด้ามีความเชื่ออยู่บนพื้นฐานที่ว่า หากมนุษย์สามารถชำระล้างและรักษาจิตวิญญาณของตนให้ตั้งอยู่ในความดั่งงามแล้ว สังคมการเมืองของมนุษย์ก็จะบังเกิดสันติสุขขึ้น คัมภีร์เด้าจึงมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การปล่อยวางของมนุษย์โดยไม่ยึดติดกับฐานะทางสังคมที่มีการแบ่งแยกเป็นชนชั้น หากแต่เด้าเชื่อมั่นในการปรับตัวให้มนุษย์มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกลมกลืนและพอเพียง⁴⁷ ผู้ปกครองที่ดีกลับต้องมีหน้าที่ทำให้ความเห็นแก่ตัวชนิดหยาบ หรือความทะยานอยากในทางโลกของประชาชนให้หมดไป อันหมายถึง เนื้อหาของปรัชญาการเมืองเด้าที่ได้ยืนยันให้มนุษย์มีความรักตนเอง (self-love) ซึ่งมีความหมายว่า มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติตามทัศนะของเหล่าเจ้อนั้น เป็นมนุษย์ที่มีความเห็นแก่ตัวอย่างมีเหตุผล โดยมีพัฒนาการในความเห็นแก่ตัวหรือความรักตนเองจากชนิดที่หยาบไปสู่ความเห็นแก่ตัวหรือความรักตนเองอันประณีตที่สมบูรณ์ เป็นแนวทางที่เกื้อกูลให้มนุษย์มีความเท่าเทียมกันอย่างเสมอภาค และสอดคล้องกับความสงบสุขดั้งเดิมตามธรรมชาติทางการเมืองของมนุษย์ในปรัชญาคัมภีร์เด้า ซึ่งในแง่นี้มีหลักทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น 롤ล์ส์ ได้ให้ทัศนะสนับสนุนแนวความคิดของเหล่าเจ้อ โดยรอลล์ส์เชื่อว่าเงื่อนไขของมนุษย์ทุกคนที่อยู่ภายใต้สภาวะธรรมชาติดั่งที่กล่าวมานี้ จะทำให้มนุษย์มีเหตุผลในการตกลงใจเลือกหลักการใด ๆ ได้อย่างเที่ยงธรรม ซึ่งหมายความว่า มนุษย์สามารถเข้าสู่หรือบรรลุถึงหลักความยุติธรรมได้ ก็ต่อเมื่อความยุติธรรมนั้นมาจากการที่มนุษย์ตกลงใจกันในสภาวะธรรมชาติ หรือสภาวะแห่งสภาพเริ่มแรกที่ยุติธรรมและเที่ยงธรรม เพื่อที่จะทำให้มนุษย์มีข้อตกลงหรือได้หลักการที่มีความยุติธรรมอย่างสมบูรณ์แบบแท้จริง⁴⁸ และด้วยแนวความคิดทางปรัชญาการเมืองที่ว่าด้วยเรื่องความยุติธรรมทางการเมืองปกครองในลักษณะนี้ เหล่าเจ้อมีความเห็นว่า ผู้ปกครองหรือรัฐควรมีบทบาทหน้าที่ที่เป็นผู้ก่อให้เกิดวิถีหรือหนทางเพื่อการบรรลุถึงหลักความยุติธรรมตามแนวความคิดของรอลล์ส์

⁴⁷ วรศักดิ์ มัทธโนบล , บทความพิเศษในจดหมายข่าว " สัทธิมนุษยชน " ฉบับที่ 4 เดือนมกราคม - เมษายน 2544 , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยามศิลป์การพิมพ์ , 2544) , หน้า 6-7.

⁴⁸ เรื่องน้อย บุญยเนตร , อ้างแล้ว , หน้า 174.

“...อันเป็นการก่อให้เกิดของสภาวะ โดยที่รัฐมิได้เข้าครอบครอง มีความยิ่งใหญ่แต่มิได้เข้า บังคับบัญชา และถือได้ว่าเป็นวิถีของคุณความดีอันล้ำลึก” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 51 คุณความดีอันล้ำ ลึก)⁴⁹

ที่ผู้ปกครองหรือรัฐจะได้เดินเข้าสู่สภาวะธรรมตามปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋า จากนั้น ผู้ปกครองหรือรัฐจึงต้องใส่ใจให้ความดูแลสภาพขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนเข้ามาแทนที่ เพื่อเป็นการ พัฒนาศักยภาพในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้มีโอกาสในการใช้สิทธิ เสรีภาพได้อย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน อันเป็นการระงับหน้าที่ที่ผู้ปกครองหรือรัฐพึงมีต่อประชาชน และเป็นสิทธิโดยชอบธรรมของ มนุษย์ทุกคนในฐานะที่เป็นผู้ได้รับและอยู่ภายใต้การปกครองอันสอดคล้องกับหลักทฤษฎีความยุติ ธรรมของรอลล์ส

ตามทัศนะของเหลาจื๊อ ยังถือว่าคุณค่าที่แท้จริงในภาระหน้าที่ของผู้ปกครองที่มีต่อประชา ชนนั้น คือการทำให้ประชาชนทุกคนในฐานะผู้ถูกปกครอง มีจิตใจที่ดั่งลมสะอาดบริสุทธิ์ปราศจาก การปนเปื้อนของสิ่งชั่วร้ายไม่ต่ำ จิตใจของมนุษย์ที่สะอาดบริสุทธิ์ดุจสภาพความสมบูรณ์และไร้ เดียงสาของเด็กทารกอย่างแท้จริงนี้ จึงมีคุณค่าต่อการประกอบแต่คุณงามความดีที่ความชั่วร้ายไม่ อาจแทรกซึมผ่านได้ เป็นคุณค่าของความดีที่มนุษย์ในอุดมคติ (ideal man) พึงมีได้อย่างเสมอภาค ในทางธรรม อันเป็นรากฐานสำคัญและเป็นหนทางที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรมขึ้นได้ในสังคม การเมืองตามสายตาของเหลาจื๊อ * ซึ่งยึดถือเป็นความดีอันสูงสุดในการปกครองโดยไม่ต้องปก ครอง ด้วยเหตุเพราะ

“ เตา่นั้นไม่เคยกระทำ แม้กระนั้นทุกสิ่งทุกอย่างก็สำเร็จลุล่วงลง หากกษัตริย์และเจ้านคร สามารถรักษาเดาไว้ได้ โลกก็จะเปลี่ยนแปลงไปโดยความต่อเนื่อง อันเป็นการปกครองที่ไม่ต้อง ออกคำสั่งบัญชาการ เสมือนดั่งเป็นการปล่อยให้ความเรียบง่ายแต่บรรพกาล เป็นผู้ควบคุมการ กระทำเพื่อนำมาซึ่งความสงบสุข “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 37 ปกครองด้วยความเรียบง่าย)⁵⁰

เป็นสังคมอุดมคติ (ideal society) ที่มีอยู่ใน “ สภาวะธรรมชาติ ” อันก่อให้เกิดความยุติ ธรรมตามปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋า และในทัศนะนี้ จวงจื๊อ ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์กัน ระหว่างมนุษย์ในอุดมคติ (ideal man) และสังคมอุดมคติ (ideal society) ที่มีอยู่ในปรัชญาเต๋า

⁴⁹ พงนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 140.

* “ Ideal man and Ideal Society ” โปรดดูรายละเอียดใน “ A History Of Chinese Philosophy ” , Fung Yu-Lan, Ibid. , p.189-190.

⁵⁰ พงนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 109

ของเหลาจื๋อว่า กฎในสภาวะธรรมชาติ ได้สร้างสรรค์ทุกสรรพสิ่งทั้งที่อยู่รอบตัวและภายในมนุษย์ และมนุษย์เองก็ตกอยู่ภายในกฎอันเที่ยงธรรมอันนี้ ปัจจุบันมนุษย์จึงเป็นเพียงอนุภาคส่วนหนึ่งของ กฎในสภาวะธรรมชาติ ดังนั้น ถ้าจะแสวงหาวิถีเพื่อการเข้าสู่หรือบรรลุถึงความยุติธรรมที่สอดคล้อง กับกฎแห่งธรรมชาติ จึงสามารถค้นหาได้จากภายในตัวมนุษย์นั่นเอง⁵¹ แนวความคิดของจวงจื๋อใน ประเด็นนี้ มีวิถีหรือหนทางในการแสวงหาความยุติธรรมที่ใกล้เคียงกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ กันในเรื่องจิตใจของมนุษย์และนครรัฐใน อุดมรัฐ ของเพลโต

นอกจากนี้ ปรัชญาการปกครองของเหลาจื๋อยังเน้นให้ผู้ปกครองที่ดีกลับยังต้องมีแต่ความ อ่อนน้อมถ่อมตน และมีความเสียสละที่จะดำรงตนอยู่ในฐานะที่ต่ำต้อยกว่าอยู่เสมอเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้ ก็เพื่อการรักษาสุขภาพให้ดำรงคงอยู่ไว้ได้อย่างราบรื่นโดยไม่ฝ่าฝืนต่อกฎเกณฑ์แห่งธรรม ชาติ ตามนัยปรัชญาการเมืองของเต๋าที่เล็งเห็นถึงที่มาและการรักษาไว้ซึ่งอำนาจอันเป็นเสมือนตัว แทนของรัฐหรือการเป็นผู้ปกครองว่า

“ จากความเป็นหนึ่งเดียวฟ้าก็กระจ่างแจ้ง จากความเป็นหนึ่งเดียวพื้นดินก็มั่นคง จาก ความเป็นหนึ่งเดียวดวงจิตก็ศักดิ์สิทธิ์ จากความเป็นหนึ่งเดียวสรรพสิ่งก็ดำเนินไปและเติบโต จาก ความเป็นหนึ่งเดียวกษัตริย์ก็ได้ปกครองไพร่ฟ้า ดังนั้น การเป็นผู้สูงส่งต้องพึ่งพาคนสามัญช่วย สนับสนุน ความรุ่งโรจน์ต้องอาศัยความต่ำต้อยเป็นพื้นฐาน ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 39 ขอเป็นระฆัง หิน)⁵²

ทั้งสถานะของคนสามัญและความต่ำต้อยนี้ เป็นคุณลักษณะที่สื่อถึงความหมายธรรมชาติ ทางการเมืองของมนุษย์ที่มีความสามัญ สั้นโดยะ และเรียบง่าย อันสอดคล้องกับสภาวะแห่งความ สงบสุขดั้งเดิมในสภาวะธรรมชาติแบบเต๋า ที่จะทำให้เกิดพันธสัญญาทางการปกครองและส่งเสริม ให้มนุษย์อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่จะตกลงปลงใจโดยให้ความมีเหตุผล ได้อย่างถูกต้องแท้จริง ซึ่งหากจะ อ้างอิงกับหลักการทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น 롤ล์ ก็ จะ เห็น ได้ ว่า นั้น คือ วิถี หรือ หนทาง ในการ นำพามนุษย์ที่อยู่ในสังคมการเมืองไปสู่สภาวะธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง การดำรงตนในสถานภาพแรก เริ่มของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการมีความรักตนเอง หรือการที่มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวอย่างมีเหตุผล เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักความยุติธรรมจากการที่มนุษย์ได้ตกลงปลงใจกันเลือกเงื่อนไขในการทำสัญญากับรัฐหรือผู้ปกครองได้อย่างถูกต้องเที่ยงธรรม โดยที่ได้ละทิ้งเรื่องผลประโยชน์ส่วนตน⁵³ อัน

⁵¹ เสถียร โพธิ์นันทะ , อ้างแล้ว , หน้า 192.

⁵² พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 118-120.

⁵³ เนื่องน้อย บุณยเนตร , อ้างแล้ว , หน้า 174.

เป็นต้นเหตุแห่งกิเลสตัณหาของมนุษย์ในสังคมการเมืองตามจินตนาการของรอลล์ ซึ่งในทัศนะนี้จึงจะเป็นวิถีหรือหนทางที่จะบรรลุสู่ความยุติธรรมในคัมภีร์เต๋า ทั้งในแง่ของผู้ปกครอง, ประชาชน หรือภาพรวมทางการปกครองของสังคมมนุษย์ ก็ตาม ดังคำกล่าวที่ว่า

“ ย่อมเป็นผู้ต่ำต้อยจึงรักษาตนเองไว้ได้ ย่อมงอเพื่อที่จะกลับตรงได้ ย่อมว่างเปล่าจึงเต็มได้ และ นักปราชญ์ย่อมรักษาความเป็นหนึ่งเดียวไว้ได้ ท่านก็จะกลายเป็นแบบอย่างของโลก... ”
(คัมภีร์เต๋า บทที่ 22 การไม่แก่งแย่งแข่งขัน)⁵⁴

ดังนั้น ผู้ปกครองที่ดีจึงต้องมีลักษณะของการถ้อยทีถ้อยอาศัย ประนีประนอม เป็นการปกครองที่โอนอ่อนผ่อนตามไว้ก่อนในเบื้องต้น เพื่อผลที่ตามมาจะเป็นคุณงามความดีที่มีคุณค่ากว่า แม้ว่าจะเป็นการหวังผลตอบแทนต่อ “ ความดี ” ที่จะได้รับแบบเจตนาคาดหวังไว้แต่แรกเริ่มหรือไม่ก็ตาม ซึ่งถือเป็นความว่างที่ถูกเติมให้เต็มได้ในภายหลัง เปรียบได้กับคำพังเพยของชาวยุทธจักรในซีกโลกตะวันออก ที่กล่าวไว้ว่า เรายอมถอยหนึ่งก้าวเพื่อที่จะเดินต่อไปข้างหน้าได้อีกสองก้าว การถอยก่อนหนึ่งก้าวเมื่อพบกับอุปสรรคหรือข้อขัดแย้งนั้น เป็นการแสดงท่าทีของชาวยุทธจักรที่กระทำการเยี่ยมนักปราชญ์ในฐานะผู้ปกครอง โดยการยอม “ อ่อนข้อให้ ” แบบอ่อนโยนแต่ไม่อ่อนแอ แข็งกร้าวแต่ไม่แข็งกระด้าง ซึ่งเป็น “ ความอ่อนโยนที่มีชัยเหนือความแข็งกระด้างได้ทุกเมื่อ ไม่มีใครที่ไม่รู้ แต่ก็ไม่มีใครที่จะปฏิบัติ ... ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 78 ความอ่อนโยนมีชัยต่อทุกสิ่ง)⁵⁵ การถอยหลังกลับก่อนที่จะเดินขึ้นหน้านั้น จึงสามารถมองเห็นหนทางแก้ไขปัญหาได้ชัดเจนขึ้น ประกอบกับ

“ ความอ่อน เป็นคุณลักษณะแห่งความมีชีวิต ความแข็งกระด้าง เป็นคุณลักษณะของความตาย ความแข็งกระด้างเป็นของต่ำ ความอ่อนนุ่มเป็นของสูง ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 76 ของสูง)⁵⁶

การอ่อนข้อให้ก่อนนี้ จึงเป็นคุณสมบัติของผู้ปกครองที่ควรมี トラบเท่าที่มีได้คิดเอาวัดเอาเปรียบหรือตัดสินสิทธิรอนเสรีภาพของประชาชนในภายหลัง ดังคำกล่าวที่ว่า

“ ปราชญ์ยอมเป็นผู้ที่อ่อนข้อให้ในการเจรจาทำความตกลง และจะไม่ยอมเป็นผู้เอาเปรียบในการทำสัญญา หนทางของผู้มีคุณความดีคือการเจรจาตกลง หนทางของผู้ไร้คุณความดีคือการบังคับขู่เข็ญ หนทางแห่งเต๋านั้นยุติธรรมยิ่ง มันจะอยู่เคียงข้างผู้ที่มีความดีงาม ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 79 หนทางอันยุติธรรม)⁵⁷

⁵⁴ พจนานุกรมสันติ, อ่างแล้ว, หน้า 79-80.

⁵⁵ พจนานุกรมสันติ, อ่างแล้ว, หน้า 186.

⁵⁶ พจนานุกรมสันติ, อ่างแล้ว, หน้า 183.

⁵⁷ พจนานุกรมสันติ, อ่างแล้ว, หน้า 187.

เพราะการอ่อนข้อให้ในการเจรจาตกลง โดยที่รัฐหรือผู้ปกครองมิได้คิดเอาเปรียบในการทำสัญญาต่อประชาชนที่ดำรงตนอยู่ในฐานะที่ต่ำต้อยกว่าทุกสถานะทุกเงื่อนไขในสังคมการเมืองนั้น * แท้จริงแล้ว เหลาจื้อได้ให้ทัศนะสื่อความหมายถึง สภาพความแตกต่างระหว่างมนุษย์ ซึ่งหมายถึง สภาพความแตกต่างของความได้เปรียบ-เสียเปรียบ ที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจระหว่างรัฐหรือผู้ปกครองกับประชาชนในสังคมการเมือง ที่เหลาจื้อเห็นว่าความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นนี้ไม่อาจบรรลุถึงความเที่ยงธรรมทางการปกครองได้อย่างเสมอภาค ด้วยเหตุเพราะรัฐหรือผู้ปกครองได้ใช้ศักยภาพของอำนาจที่เหนือกว่า เอาเปรียบประชาชนในการเจรจาตกลงพร้อมกับผูกมัดไว้ด้วยสัญญาที่ได้เปรียบนั้น และเพื่อให้การแสวงหาวิถีหรือหนทางของการบรรลุถึงความเที่ยงธรรมได้ในกรณีนี้ เหลาจื้อจึงได้ให้ทัศนะโดยวิธีการลดระดับศักยภาพในการใช้อำนาจของรัฐหรือผู้ปกครอง ให้เกิดความเสมอภาคที่เทียบเท่าที่จะไม่เป็นฝ่ายที่เอาเปรียบได้ในการทำสัญญากับประชาชน และในแง่นี้ได้ถือว่ามีความสำคัญตามเนื้อหาของปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าที่สอดคล้องกับหลักการทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลล์ ด้วย หากแต่วิถีหรือหนทางในการบรรลุถึงหลักความยุติธรรมตามทฤษฎีของรอลล์นั้น จะต้องพัฒนาศักยภาพทางอำนาจของผู้ที่อ่อนแอกว่า ให้อยู่ในระดับที่เสมอภาคที่เทียบเท่ากับศักยภาพทางอำนาจของผู้ที่แข็งแกร่งกว่านั่นเอง ⁵⁸ ดังนั้น การที่รัฐหรือผู้ปกครองได้อ่อนข้อให้ในการเจรจาตกลงกับประชาชน และได้ผูกมัดเอาเปรียบโดยการทำสัญญาในสังคมการเมือง จึงเป็นวิถีหรือหนทางของรัฐหรือผู้ปกครองที่มีคุณความดีอันเป็นคุณธรรมแบบเต๋า ซึ่งได้ใช้เป็นปรัชญาทางการปกครอง เพื่อให้สังคมการเมืองของมนุษย์ได้บรรลุถึงสถานะสันติภาพที่สงบสุขสอดคล้องกับธรรมชาติทางการเมืองดั้งเดิมของมนุษย์ อีกทั้งยังเปรียบเสมือนเกราะกำบังศัตรูที่มนุษย์จะใช้ห้ำหั่นกันท่ามกลางความขัดแย้ง ถึงแม้ว่าหากใช้แล้ว จะได้รับชัยชนะต่อปัญหาหรือข้อกังขาใดๆ ก็ตาม ย่อมถือเป็นชัยชนะเหนือความพ่ายแพ้ในสงครามหรือการต่อสู้ที่น่าอดสูและโคกเศร้าใจ เพราะเป็นการชนะต่อผู้ปราชัยด้วยการใช้กำลังทางอาวุธ มิใช่ด้วยกำลังทางปัญญา ดังคำกล่าวที่ว่า

“ ศัตรูอู่นั้น ถึงแม้จะมีลวดลายสวยงาม แต่ก็นับได้ว่าเป็นสิ่งชั่วร้าย ผู้คนต่างเกลียดและชิงชัง ผู้ที่มีศาสนธรรมย่อมต้องหลีกเลี่ยงการใช้อาวุธ และผู้ที่ชื่นชอบในการรบราฆ่าฟัน ก็จะไม่ได้อะไร”

* ถ้ามองว่ายุคสมัยของเหลาจื้อผู้ประพันธ์คัมภีร์เต๋าต่อจริง คือ ระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จโดยกษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาด

⁵⁸ เนิ่งน้อย บุญเนตร , อ้างแล้ว , หน้า 182.

รับความสมปรารถนาใดๆ ภายใต้แผ่นฟ้า “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 31 ชัยชนะอันน่าโคกเศร้า) ⁵⁹ หรือคำกล่าวที่ว่า

“ อารุขยิ่งแหลมคม ประเทศยิ่งสับสนวุ่นวาย วิทยาการยิ่งมีมาก สิ่งประดิษฐ์ยิ่งแปลกประหลาด กฎหมายยิ่งมีมาก โจรผู้ร้ายยิ่งชุกชุม “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 57 การปกครอง) ⁶⁰

ซึ่งเป็นการเตือนสติให้ผู้ปกครองได้ยับยั้งชั่งใจด้วยหลักธรรมของศาสนา ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาโดยใช้ความรุนแรงแห่งศัตรารูธเป็นเครื่องวัดพิสูจน์ความขัดแย้ง แต่หากต้องเผชิญโดยมิอาจหลีกเลี่ยงได้ ก็ควรตั้งจิตใจของความวุ่นวายให้ตกตะกอนทิ้งไว้ในความสงบ ทั้งนี้ ก็เพื่อสยบความเคลื่อนไหวใดๆ ทั้งปวง และการตั้งมั่นอยู่ในความสงบนี้ ยังมีคุณค่าแห่งความดีซ่อนไว้เป็นเงาภายใต้แสงมุมทางการปกครอง ตามปรัชญาในวิถีแห่งเต๋าที่พึงได้รู้ว่า เมื่อใดที่ผู้ปกครองหรือประชาชนรู้จักพอและถึงเวลาควรหยุด

“ หยุดอะไรเล่า หยุดความวุ่นวายสับสน หยุดความยุ่งยากซับซ้อน หยุดความอลาตปราดเปรื่อง หยุดความเจริญทางโลก ผู้ที่รู้จักเพียงพอจะไม่พบกับความอับยศ ผู้ที่รู้จักหยุดในเวลาที่เหมาะสมจะไม่ตกอยู่ในภยันตราย และจะมีชีวิตอยู่ได้ยาวนาน “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 44 รู้จักพอ) ⁶¹

เป็นการหยุดสภาวะของสรรพสิ่งที่ก่อเกิดขึ้นมาจากกิเลสความอยากได้ของมนุษย์ทั้งสิ้น นำมาซึ่งปัญหาที่เกิดจากการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน หากมนุษย์รู้จักพอและหยุดความโลภที่วุ่นวายได้ ย่อมเสมือนผู้ปกครองหรือประชาชนได้ให้คุณค่าแก่การเคารพสิทธิและรู้จักหน้าที่ที่พึงกระทำต่อกันอย่างชอบธรรม เหมือนอย่างเช่นการเคารพกันตามแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนของสังคมนการเมืองตะวันตกสมัยใหม่ อันเป็นความดีงามที่หล่อหลอมเข้าด้วยกันไว้ในสังคม มนุษย์ก็สามารถรอดพ้นจากภยันตราย และดำรงคงอยู่ยาวนานได้อย่างสันติสุขด้วยเช่นกัน

ส่วนการดำรงตนให้อยู่ในสถานะที่ต่ำต้อยกว่าตามปรัชญาการปกครองของคัมภีร์เต๋านั้น เป็นคุณลักษณะอันสำคัญของผู้ปกครองที่ดีในคัมภีร์เต๋า เพราะความต่ำเป็นจุดเริ่มต้นของความสูง เปรียบได้ดั่งภาวะแรกเริ่มของมนุษย์ก่อนที่มนุษย์จะมีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนการเมือง มนุษย์ทั้งหลายในสภาวะธรรมชาตินี้ ไม่มีโอกาสที่จะมีความปรารถนาอยากได้ในสิ่งต่าง ๆ หรือคิดต่อผู้

⁵⁹ พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 98-100.

⁶⁰ พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 151.

⁶¹ พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 128.

เพื่อให้ได้มาซึ่งความได้เปรียบในผลประโยชน์ โดยรูสโซ นักคิดปรัชญาการเมืองตะวันตก ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ มีเสรีภาพ เพราะมนุษย์มีความสมบูรณ์พอเพียงในตัวเอง⁶² นอกจากนี้ " ภาวะของความต่ำ " ยังแสดงออกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนสรรพสิ่ง รวมทั้งประชาชนในฐานะเป็นผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ด้วยเพราะสถานะที่ " ต่ำกว่า " นี้ จึงมีความกว้างใหญ่ไพศาลเยือกเย็น สุขุมและลึกซึ้ง

" เป็นความดีอันสูงสุดดังเช่นสภาวะของน้ำ " (คัมภีร์เต๋า บทที่ 8 ความดีอันสูงสุด)⁶³ กับ " กฎความเป็นธรรมชาติของน้ำ ที่จะต้องไหลมาบรรจบรวมกันในเบื้องล่างอย่างต่อเนื่องและเรียบง่าย เดานั้น คล้ายกับแม่น้ำใหญ่และทะเลกว้าง ด้วยมันวางตนอยู่ในที่ต่ำแต่อยู่เหนือห้วงน้ำทั้งหลาย สายน้ำใหญ่น้อยจึงไหลมาสู่ ... " (คัมภีร์เต๋า บทที่ 66 ที่ต่ำ)⁶⁴

ผู้ปกครองจึงต้องอาศัยสถานะที่ต่ำกว่าดังเช่นตอนปลายของสายน้ำนี้ เป็นหลักสำหรับการปกครองประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งถ้าเปรียบแม่น้ำเสมือนเป็นสังคมมนุษย์แต่ละหมู่เหล่าแล้ว แม้ว่าผู้ปกครองจะอยู่ในสถานะที่ต่ำกว่าเพียงใด ก็ย่อมได้รับเกียรติและความเคารพจากประชาชน ด้วยกฎแห่งการไหลของสายน้ำดุจดังกระแสธารแห่งคุณความดีได้หลั่งไหลท่วมทับ เช่นเดียวกัน

" อันเป็นสถานะแห่งความต่ำตามธรรมชาติ ที่สามารถเข้าครอบครองสรรพสิ่งได้โดยธรรมชาติ การถ่อมตนจึงทำให้เหนือกว่า ผู้ที่วางตนเองต่ำกว่า จึงสามารถเข้าครอบครองได้ " (คัมภีร์เต๋า บทที่ 61 ประเทศใหญ่)⁶⁵ ซึ่งเป็นการกลับสู่สภาพแห่งความสงบเดิมของมนุษย์ที่มีความยุติธรรมแบบคัมภีร์เต๋าอย่างแท้จริง

วิถีทางแห่งการปกครองประชาชนคนหมู่มากที่อยู่ร่วมกันเป็นอาณาจักรหรือประเทศ เพื่อให้กิจการใด ๆ ในสังคมมนุษย์บรรลุผลสำเร็จไปได้อย่างสงบเรียบร้อยและราบรื่น โดยปราศจากการแทรกซึมของอำนาจชั่วร้ายนั้น สัมพันธ์กับคำกล่าวที่ว่า

" ปกครองอาณาจักรด้วยหลักแห่งเต๋า สิ่งชั่วร้ายจะไม่สำแดงอิทธิฤทธิ์ มิใช่ว่าอำนาจของสิ่งชั่วร้ายนั้นดับสูญ แต่เป็นเพราะไม่อาจทำร้ายผู้คนได้อีก ปราชญ์ก็เช่นกันมิได้ทำร้ายผู้คน และไม่

⁶² อภิชาติ สุริบุญญา , อ้างแล้ว , หน้า 53.

⁶³ พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 54.

⁶⁴ พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 168.

⁶⁵ พจนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 157-158.

มีใครทำร้ายใคร กระแสธารแห่งคุณความดีก็ไหลหลังท่วมท้น “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 60 ปกครอง ประเทศ) ⁶⁶

ดังนั้น การปกครองอาณาจักรด้วยหลักแห่งเต๋า จึงเป็นวิถีทางแห่งการปกครอง ที่ต้องยึดมั่น ในหลักธรรมแห่งความดีตั้งไว้เป็นสรณะ เป็นหลักการของสาร์ตตะแห่งความดีที่มนุษย์ทุกคน ทั้งผู้ ปกครองและประชาชนได้มีหน้าที่ในความเป็นพลเมืองร่วมกันที่ต้องธำรงรักษาไว้ เพื่อให้อำนาจ ความดีตามวิถีแห่งเต๋าได้ทรงอาณาภาพไว้อย่างสงบเหนือความชั่วร้าย ซึ่งไม่อาจทำลายอุดมธรรมที่มี อยู่ในสังคมมนุษย์ได้ คุณลักษณะของอำนาจที่ทรงไว้อย่างสงบนี้ จึงเสมือนดังสายธารแห่งความ ดีที่หล่อเลี้ยงชีวิตให้แก่ประชาชนยืนอยู่บนสิ่งชั่วร้ายได้อย่างสงบสุขและปลอดภัย

นอกจากนี้ วิถีทางแห่งการปกครองตามคัมภีร์เต๋าเพื่อการเข้าสู่สภาวะแห่งความยุติธรรม นั้น ยังได้ให้นัยความสำคัญต่อผู้ปกครองที่ดี ที่ไม่เข้ายุ่งเกี่ยวข้องกับกิจการงานของประชาชน เปรียบได้ดั่งการให้สิทธิ เสรีภาพแก่ประชาชน ที่จะประกอบกิจกรรมใดๆ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ กฎหมายหรือคำสั่ง จากผู้ปกครองหรือรัฐเข้าควบคุมบังคับประชาชน แต่อย่างไรก็ดี ดังเช่นปราชญ์ที่ กล่าวไว้ว่า

“ ข้าพเจ้ามิได้กระทำ ราษฎรก็ปรับปรุงตนเอง ข้าพเจ้าตั้งตนในความสงบ ราษฎรก็ ประพฤติตนถูกต้อง ข้าพเจ้าไม่เข้ายุ่งเกี่ยว ราษฎรก็สำรวม ข้าพเจ้าไร้ความทะยานอยาก ราษฎรก็ มีความสามัญและซื่อสัตย์...นับได้ว่าเป็นการปกครองอาณาจักรด้วยธรรม “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 57 การปกครอง) ⁶⁷

จากข้อความดังกล่าว ในสายตาของเหล่าจื้อ ได้มองเห็นคุณค่าและยกย่องว่าประชาชนคือ มนุษย์ที่สามารถพัฒนาศักยภาพการให้เหตุผลที่อยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมได้ ซึ่งหมายความว่า รัฐ หรือผู้ปกครองที่เหล่าจื้อเปรียบเทียบดั่งตนเองนั้น แท้จริงแล้วความเป็นตัวตนของเหล่าจื้อก็คือ ตัว แทนของความดีงามอันเป็นวิถีแห่งเต๋าที่เหล่าจื้อสื่อความหมายซ่อนไว้ภายในข้อความข้างต้น ดัง นั้น แต่ละมนุษย์ที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐหรือผู้ปกครองอันหมายถึงตัวแทนของ “ อำนาจ “ มนุษย์จึงได้ซึมซับคุณธรรมแบบเต๋าที่แผ่ปกคลุมอยู่ในสังคมการเมือง ที่มีคุณลักษณะของความนิง เจียบ สงบสุข อันสอดประสานและกลมกลืนกับสภาวะธรรมชาติของเต๋า เป็นการส่งผลให้แต่ละ

⁶⁶ พจนาน จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 156.

⁶⁷ พจนาน จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 151.

จิตวิญญาณเข้าถึงความมีอิสรภาพในการใช้เหตุผลได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์โดยอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม และเหล่าจื๊อยังคำนึงถึงหลักการของ “ การกระทำที่ไม่กระทำ ” อันเป็นแนวความคิดสำคัญซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจในคัมภีร์เต๋า⁶⁸ โดยผู้ปกครองหรือรัฐ ที่ไม่เข้ายุ่งเกี่ยวแทรกแซงกิจการงานของประชาชน กลับเปิดโอกาสให้สิทธิและเสรีภาพแก่ทุกคน ประกอบกิจกรรมหรืออยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย ด้วยการอาศัยอำนาจแห่งความดีตามวิถีแห่งเต๋า เข้าหล่อเลี้ยงแต่ละจิตใจของมนุษย์ให้รู้จักเคารพสิทธิและหน้าที่ที่พึงกระทำต่อกันได้อย่างปรองดอง ผู้ปกครองจึงไม่จำเป็นต้องบังคับควบคุมประชาชนด้วยกฎหมายหรือคำสั่งใด ๆ ในสภาวะธรรมแห่งเต๋านี้ เพราะเป็นสภาวะที่ถูกฝังด้วยรากฐานแห่งความดีงามอันสัมพันธ์กับกฎของความเป็นธรรมชาติ และเป็นสภาวะธรรมชาติที่เต๋ามุ่งหมายให้ทุกสรรพสิ่งประสานกลมกลืนได้อย่างสอดคล้องลงตัว มิใช่การทำให้กฎหมายหรือคำสั่งเป็นเรื่องการบังคับใช้ที่น่ากลัว หรือมุ่งทำลายลายพันธะแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนแต่อย่างใด ในแง่คิดนี้ กฎหมายหรือคำสั่งจากรัฐหรือผู้ปกครองที่ดีจะต้อง

“ มีกฎหมายไว้สำหรับให้มีความสงบสุขในบ้านเมือง มิใช่ว่ากฎหมายมีไว้สำหรับบังคับประชาชน ถ้ามุ่งหมายที่จะบังคับประชาชน ก็จะเป็นแค่การ กลายเป็นสิ่งที่บุคคลหมิ่นน้อย จะต้องบังคับบุคคลหมิ่นมาก ในทางตรงกันข้ามกฎหมายมีไว้สำหรับให้บุคคลส่วนมากมีเสรี และดำรงอยู่ได้ด้วยความสะดวก...”⁶⁹

ความแตกต่างกันระหว่างบทกฎหมายหรือคำสั่ง กับจิตใจของประชาชนที่ถูกปลูกฝังด้วยคุณค่าความดีงามของคัมภีร์เต๋าไว้อย่างลึกซึ้งนี้ จึงมีคุณค่าอยู่ที่จิตวิญญาณของความละเอียดใจที่มีศีลธรรม สามารถทำให้มนุษย์ได้มองเห็นกงจักรเป็นดอกบัวมากกว่าการรับรู้จากความเกรงกลัวบทลงโทษที่รุนแรงของกฎหมายได้อย่างชัดเจน เพราะมนุษย์ที่ได้พัฒนาศักยภาพของจิตวิญญาณจนมีอิสรภาพในการใช้เหตุผลที่อยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมได้อย่างสมบูรณ์นั้น ย่อมมีเหตุผลอันบริสุทธิ์ในการมีอิสรภาพที่จะกระทำการใด ๆ ได้โดยอยู่นอกเหนือและไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องของประสมการณ์อันหมายถึงกฎหมายหรือคำสั่งที่เป็นเงาของอำนาจจากรัฐหรือผู้ปกครองในที่นี้

ดังนั้น จิตวิญญาณของมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์สูงสุดของสภาวะความเป็นมนุษย์ในอุดมคติของเหล่าจื๊อ เปรียบได้ก็คือเรื่อง ความสามารถในการกำหนดตนเองของ เอ็มมานูเอล คานท์

⁶⁸ สุวรรณา สถาอานันท์, อ่างแล้ว , หน้า 83.

⁶⁹ กระแสพระบรมราชาบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว , เอกสารประกอบโครงการวิจัย “ สิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล ” , (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา , 2544).

(ค.ศ.1724 – ค.ศ.1804) ตามทฤษฎีทางศีลธรรมในแง่ที่ว่า

“ มนุษย์จะมีความสามารถในการกำหนดตนเองได้นั้น จะต้องมีความสามารถในการปกครองตนเอง และความสามารถในเรื่องดังกล่าวนี้เอง จะทำให้มนุษย์ผู้นั้นมีคุณค่าพิเศษหรือมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์” ⁷⁰

และเมื่อเป็นเช่นนั้น จิตวิญญาณของมนุษย์ในอารยธรรมที่เข้าถึงสภาวะธรรมแห่งเต๋าของเหลาจื๋อ จึงเข้าข่ายทัศนะของค่านิยมในเรื่องที่ว่าด้วย

ความสามารถในการกำหนดตนเองภายใต้เหตุผลบริสุทธิ์ ที่จะทำให้มนุษย์ทุกคนสามารถมองเห็นกฎของศีลธรรมได้อย่างไม่มีเงื่อนไข และมีความพร้อมยอมรับข้อผูกมัดที่จะต้องทำตามกฎศีลธรรมนั้น ⁷¹

เปรียบได้กับกฎหมายชนิดที่เกิดขึ้นได้ด้วยการพัฒนาศักยภาพจิตวิญญาณที่มีอิสรภาพในการให้เหตุผลบนพื้นฐานของศีลธรรม และด้วยเหตุผลที่สนับสนุนเช่นว่านี้ กฎหมายหรือคำสั่งจากรัฐหรือผู้ปกครองจึงมิใช่ความจำเป็นในการบรรลุสู่ความยุติธรรมทางการปกครองตามปรัชญาในคัมภีร์เต๋า

แต่อย่างไรก็ตาม หากมีการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งหมายความถึง สิทธิในการปกป้องตนเองให้พ้นจากภัยอันตรายใด ๆ ในการถูกคุมคามโดยอำนาจอันไม่ชอบธรรมจากผู้ปกครองหรือรัฐที่ขาดคุณธรรมแบบเต๋า เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์แล้ว แม้ว่าผู้ปกครองหรือรัฐได้เข้าไประงับข้อพิพาทแห่งคดีความด้วยการลงโทษรุนแรงถึงขั้นประหารชีวิต ก็ยังมีอาจหยุดยั้งการกระทำผิดของประชาชนให้หมดสิ้นลงได้ เพราะด้วยสาเหตุที่แท้จริงนั้น ประชากรราษฎรมิได้พรั่นพรึงต่อความตาย แล้วเหตุใดผู้ปกครองจึงพยายามเอาโทษประหารไปสยบ ซึ่งหากราษฎรกลัวความตายจริง แม้จับกุมผู้กระทำผิดมาลงโทษประหารชีวิต แต่ก็ยังมีการกระทำผิดต่อไปอีก ⁷² และคำกล่าวที่ว่า

“ ราษฎรที่หิวโหยยอมไม่อาจปกครองได้ เพราะด้วยเหตุที่ผู้ปกครองเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับราษฎรมากเกินไป ทำให้ปกครองพลเมืองไม่ได้ ที่พลเมืองต่างไม่กลัวความตาย เพราะความกระวนกระวายที่จะหาเลี้ยงชีวิตตน จึงไม่กลัวความตาย ผู้ที่ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับชีวิตของประชากรราษฎร ก็เท่ากับยกระดับชีวิตของประชากรราษฎรให้สูงขึ้น “ (คัมภีร์เต๋า บทที่ 75 ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว) ⁷³

⁷⁰ เนื่องน้อย บุญเนตร , อ่างแล้ว , หน้า 28.

⁷¹ เนื่องน้อย บุญเนตร , อ่างแล้ว , หน้า 31.

⁷² พจนา จันทรสันติ , อ่างแล้ว , หน้า 180.

⁷³ พจนา จันทรสันติ , อ่างแล้ว , หน้า 182.

เมื่อพิจารณาบริบทที่เหล่าจื่อได้ประพันธ์วินิพนธ์ด้วยข้อความข้างต้นนี้ เป็นบริบทในยุค ชุนชิวแห่งราชวงศ์โจวที่สถานการณ์บ้านเมืองมีแต่การรบการสงคราม เพื่อแย่งชิงความเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ในอาณาจักรจีน ประชาชนซึ่งอยู่ในฐานะพลเมืองภายใต้การปกครอง จึงถูกอำนาจจากรัฐหรือ ผู้ปกครองบีบบังคับ จำกัดเสรีภาพให้เป็นได้แต่เพียงเครื่องมือที่ใช้ในการรบ ก็แน่นอนที่ราษฎรจะต้องประสบกับ “ ความตาย ” เป็นหายนะ เมื่อหายนะอันเกิดจากความตายได้เกิดขึ้นจากการสู้รบ เป็นปกติวิสัย ความตายจากการรบการสงครามจึงมิใช่เรื่องน่ากลัวน่าเกรงขามของประชาชนในยุค สมัยนั้นแต่อย่างใด

ดังนั้น การที่ผู้ปกครองหรือรัฐได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน ไม่ว่าจะ ด้วยการออกคำสั่งเพื่อการจำกัด, บังคับ, ควบคุม จัดเก็บผลประโยชน์จากคนจนให้ต้องทนอดอยาก ยากแค้น หรือแม้กระทั่งการกำหนดกฎเกณฑ์ ให้ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ต้องถูกลงโทษรุนแรงถึงขั้น ประหารชีวิตก็ตาม ย่อมเปรียบเสมือนผู้ปกครองหรือรัฐ ได้เข้าครอบงำความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการ คุกคามต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จนนำไปสู่สัญชาตญาณของการดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ โดยปราศจากความกลัวตาย เป็นสถานการณ์อันตรายของวิถีการปก ครองในสังคมมนุษย์ ซึ่งในที่สุด ความสงบสุขที่จะเป็นหนทางนำไปสู่สภาวะแห่งความยุติธรรมใน คัมภีร์เต๋า ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ด้วยสาเหตุเพราะความสับสนวุ่นวายในสภาพสังคมที่ว่านี้ ดังนั้น การ กลับเข้าสู่สภาวะทางการเมืองการปกครองที่สอดคล้องกับความสงบเดิมของมนุษย์ตามวิถีแห่งเต๋า ผู้ปกครองที่ดี จึงต้องไม่เข้ายุ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชนที่ดำรงอยู่ในสังคมที่มีความสงบสุข ตามธรรมชาติ ซึ่งใกล้เคียงกับแนวความคิดในการส่งเสริมระบอบการปกครองแบบเสรีนิยม ที่ มนุษย์ในฐานะพลเมืองของรัฐไม่ปรารถนาให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเข้าครอบครองยุ่งเกี่ยวกับเสรีภาพ ของประชาชน ตลอดจันรัฐหรือผู้ปกครองต้องมีหน้าที่ที่จะช่วยชี้นำทำให้คนผิติดขัดกลับเนื้อกลับ ตัวเป็นคนดีได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“ คัมภีร์เต๋าเป็นสมบัติของโลก เป็นสมบัติของคนดี เป็นที่พิงพิงของคนชั่ว ดังนั้น ผู้ปกครอง จึงมีหน้าที่ที่ต้อง พยายามค้นหาคนชั่วและให้อภัย ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 62 สมบัติของโลก)⁷⁴

ในทัศนะนี้ ย่อมถือได้ว่าเป็นนโยบายความใจกว้างของผู้ปกครองหรือรัฐที่มีคุณธรรม ที่ได้ เล็งเห็นถึงความสำคัญของการให้โอกาสแก่ผู้กระทำผิด เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันกับประชาชนส่วน ใหญ่ได้ เป็นเรื่องวิถีทางของการปกครองตามคัมภีร์เต๋า ที่เข้าถึงหลักแห่งศักดิ์ศรีของความเป็น

⁷⁴ พงนา จันทรสันติ , อ้างแล้ว , หน้า 160.

มนุษย์ได้อย่างลึกซึ้ง จึงเป็นคุณลักษณะของผู้ปกครองหรือรัฐที่ดี และเป็นความดีที่มีคุณค่าที่ไม่เห็นว่า “ ความผิด ” ของคนเป็นเรื่องใหญ่ แต่กลับเห็นคุณค่าของ “ การให้อภัย ” เป็นเรื่องสำคัญกว่า อันสอดคล้องกับวิถีแห่งเต๋าของเหล่าจื๊อที่กล่าวว่า “ จงตอบแทนความชั่วด้วยความดี ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 63 ยากกับง่าย)⁷⁵ นั้น เท่ากับเป็นการเน้นย้ำให้ผู้ปกครองหรือรัฐต้อง “ มีคุณธรรม ” และใช้เป็นเครื่องชี้้นำทำทางสำหรับปรีชาญาณอันว่าด้วยการปกครอง ดังนั้น หน้าที่ของผู้ปกครองที่มีคุณธรรม จึงจำต้องช่วยเหลือชี้แนะแนวทาง ทำให้คนมืดมองเห็นทางสว่างด้วยหลักศาสนธรรม และกลับกลายเป็นคนดีที่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นปกติสุขได้ในสังคมเดียวกัน โดยไม่คิดกำหนดแบ่งแยกชนชั้นเป็นวรรณะให้เกิดช่องว่างระหว่างคนผิดกับคนดี เพราะทั้งคนผิดและคนดีต่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน อันเป็นความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในทางธรรมที่เป็นรากฐานสำคัญของการปกครอง และเป็นสภาวะแห่งความดีงามของสังคมที่มีความยุติธรรมในคัมภีร์เต๋า

ผู้ปกครองหรือรัฐที่พยายามจะนำความรู้ทั้งในเรื่องของ ศิลปวิทยาการ หรือศาสตร์ในสาขาใด ๆ ก็ตามมาใช้ในการปกครองบ้านเมืองเพื่อให้ความเจริญรุ่งเรืองนั้น ในสายตาของเหล่าจื๊อเห็นว่าเป็นการปกครองที่บังเกิดความเจริญรุ่งเรืองในบ้านเมืองได้แต่เพียงวัตถุ ที่แต่ละมนุษย์ในสังคมต่างยกย่องชื่นชมและให้คุณค่าของ “ ความเป็นวัตถุ ” ไปใช้เพื่อตอบสนองความพึงพอใจ อันเป็นผลจากการใช้ความรู้ที่จะนำภัยพิบัติมาสู่มนุษย์ได้ในภายหลัง ดังคำกล่าวที่ว่า

“ ผู้ที่พยายามจะปกครองประเทศด้วยความรอบรู้นั้น มีแต่จะนำความหายนะมาสู่ ผู้ที่ไม่พยายามจะปกครองประเทศด้วยความรอบรู้ มีแต่จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ ผู้ใดรู้ทั้งสองหลักนี้แล้ว ย่อมได้รับคุณความดีอันใหญ่หลวง เป็นคุณความดีที่จะวกกลับไปสู่ต้นกำเนิดแห่งสรรพสิ่ง ที่ก่อให้เกิดความประสานกลมกลืนอันไม่สิ้นสุด ” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 65 รู้ให้น้อย)⁷⁶

ดังนั้น ความพยายามของผู้ปกครองหรือรัฐที่นำความรู้มาใช้ในการปกครองบ้านเมือง ก็ย่อมนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองดังที่คาดหวังไว้และปรากฏอยู่ในอารยธรรมแน่ แต่ในทัศนะนี้ ถือได้ว่าเป็นการนำความรู้ที่รอบรู้ในทางโลก ไปใช้สำหรับการสร้างวัตถุเพื่อตอบสนองกิเลสความโลภของมนุษย์ เท่านั้น นับได้ว่าเป็นความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรมที่ทำให้มนุษย์ต้องสูญเสียแนวทาง

⁷⁵ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, อ่างแล้ว, หน้า 161.

⁷⁶ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, อ่างแล้ว, หน้า 166.

ความเป็นอยู่อันสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ⁷⁷ ความรู้ที่ว่านี่จึงมิใช่ความรอบรู้ในทางธรรมที่จะนำบ้านเมืองไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของจิตวิญญาณได้อย่างแท้จริง ความรู้ที่ปรากฏอยู่รอบตัวมนุษย์ในสถานการณ์ปัจจุบันนั้น เปรียบได้เป็นเพียงขอนไม้ผุ ๆ ที่เรานำเอาไปยึดเกาะไว้ในทะเลแห่งชีวิตอันอ่าวว่าง เพื่อเป็นหลักประกันแห่งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเองเท่านั้น มันเป็นเพียงสิ่งที่มีมนุษย์มุ่งแสวงหามาเพื่อเสริมคุณค่าให้แก่ตนเอง โดยมีเป้าหมายในเรื่องของตำแหน่งฐานะหรือสถานะทางสังคม⁷⁸ เป็นความรู้เพื่อความเจริญทางวัตถุที่มนุษย์หลงใหลชื่นชมและยกย่องคุณค่าให้เพียงเพราะความทะยานอยากได้ที่เกิดขึ้นจาก

“กิเลสตัณหาในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเป็นปัญหารากเหง้าอันขัดต่อหลักการปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋าเสียทั้งสิ้น” (คัมภีร์เต๋า บทที่ 19 ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์)⁷⁹ ในทัศนะนี้ วัสดุของตนเองก็ยิ่งเห็นพ้องต้องกันว่า

“ศิลปะและวิทยาการทั้งหลายนั้นเป็นต้นกำเนิดแห่งความชั่วร้ายของมนุษย์”⁸⁰

กล่าวคือ ศิลปะและวิทยาการนั้นช่วยทำให้มนุษย์มีความสุขสบายในชีวิตและลดความทุกข์ทรมานลง หากแต่ความชั่วช้าและความไร้ศีลธรรมต่างหากที่เป็นผลพลอยได้ของมัน ยิ่งมนุษย์กระหายที่จะสร้างสรรค์ศิลปะและวิทยาการมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งเพิ่มวิธีการทำลายเสรีภาพและความสุขที่แท้จริงของมนุษย์ เพราะมนุษย์จำต้องดำเนินชีวิตที่ตกอยู่ในห่วงแห่งความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งทำให้มาตรฐานในการวัดความสุข ความสำเร็จ การมีชีวิตที่ดี ตลอดจนชีวิตที่มีความยุติธรรม ล้วนแล้วแต่ถูกจองจำกำหนดโดยสังคม เสรีภาพแห่งคุณค่าในจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์จึงต้องสูญเสียไปให้กับภาพลวงตาของอารยธรรม⁸¹

⁷⁷ J.C. Cooper., “ Yin-Yang ” แปลและเรียบเรียงโดยน้อย พงษ์สนธิ , อ่างแล้ว , หน้า 90.

⁷⁸ พจนา จันทรสันติ , อ่างแล้ว , หน้า 34-35.

⁷⁹ พจนา จันทรสันติ , อ่างแล้ว , หน้า 74.

⁸⁰ อภิชาติ สุริบุญญา , อ่างแล้ว , หน้า 49.

⁸¹ อภิชาติ สุริบุญญา , อ่างแล้ว , หน้า 50.

ความยุติธรรมตามปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าคืออะไร

จากการที่ได้กล่าวไปแล้วภายใต้หัวข้อต่าง ๆ ในบทที่ 4 อันได้แก่ การกำเนิดขึ้นของความยุติธรรมในคัมภีร์เต๋าเท็จ , การแสวงหาหนทางเพื่อการบรรลุถึงความยุติธรรม , สภาวะธรรมชาติอันก่อให้เกิดความยุติธรรม และเงื่อนไขความยุติธรรมในปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋าเท็จ เนื้อหาจากทั้งสี่หัวข้อนี้ เมื่อนำมาสังเคราะห์รวมกันจะช่วยให้สามารถมองเห็นภาพของแนวความคิดในเรื่องที่ว่าด้วยความยุติธรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

กล่าวคือ การกำเนิดขึ้นของความยุติธรรมในคัมภีร์เต๋านั้น บ่งบอกถึงแนวความคิดบนพื้นฐานที่เชื่อว่า ความยุติธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ก่อนแล้วตามธรรมชาติ หรือหากกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ดำรงคงอยู่ก่อนแล้วในสภาวะธรรมชาติ ทศณะดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นทศณะหนึ่งที่สำคัญยิ่งในรากฐานทางความคิดของปรัชญาการเมืองทั้งตะวันตกและตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักคิดในเรื่องของกฎธรรมชาติ (natural law) อันถือกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคสมัยโรมัน และมีพัฒนาการปรากฏชัดเจนมากขึ้นในปรัชญาการเมืองในยุคกลาง อย่างเช่น ในปรัชญาการเมืองของอควินัส (Thomas Aquinas)

และเมื่อนำมาเชื่อมต่อกับเรื่องของการแสวงหาหนทางเพื่อการบรรลุถึงความยุติธรรมแล้ว จะทำให้เราพบว่า การบรรลุถึงความยุติธรรมนั้น จำเป็นที่จะต้องมีความสัมพันธ์กับการประสานกลมกลืนของสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ซึ่งตามหลักการของสำนักคิดในเรื่องกฎธรรมชาติทั้งในปรัชญาการเมืองตะวันตกและตะวันออกนั้น ย่อมมีรากฐานความคิดบนพื้นฐานของความเชื่อเรื่องความกลมกลืนและความสมดุลย์ที่ดำรงอยู่ก่อนแล้วในสภาวะธรรมชาติ ดังนั้น หนทางของการบรรลุถึงความยุติธรรมของปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋านั้น จึงอยู่ภายใต้วิถีคิดในเรื่องของความสมดุลย์ ซึ่งจากการที่ได้ยกตัวอย่างไปแล้วข้างต้นในประเด็นเรื่องของการแสวงหาหนทางเพื่อการบรรลุถึงความยุติธรรม ตามปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋าได้กำหนดให้มนุษย์จำเป็นต้องรู้และเข้าใจถึงคุณสมบัติของคู่ตรงข้าม (binary opposition) อันได้แก่ การเปรียบเทียบกับแนวความคิดในการแสวงหาความรู้และความเข้าใจในเรื่องของทิศและการเดินทาง โดยหากมนุษย์มุ่งที่จะเดินทางไปทางด้านทิศเหนือ ก็จำเป็นต้องเดินทางไปทางทิศใต้ก่อน เพราะการเดินทางไปทางทิศใต้ก่อนนี้จะทำให้เราพบว่าเส้นทางของการเดินทางไปทางด้านทิศเหนือนั้นเป็นอย่างไร และเมื่อมุ่งเดินทางสู่ทางทิศ

เราพบว่าเส้นทางของการเดินทางไปทางด้านทิศเหนือนั้นเป็นอย่างไร และเมื่อมุ่งเดินทางสู่ทางทิศเหนือแล้วมนุษย์ก็ยอมที่จะเข้าใจถึงสภาวะความคู่ขนานของสรรพสิ่งที่ดำรงคงอยู่ในธรรมชาติ (หยิน – หยาง) เพราะความสมดุลย์อย่างเป็นเอกภาพตามธรรมชาตินั้น มิได้หมายถึงจะมีเพียงแต่คุณสมบัติด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว แต่ความสมบูรณ์แบบของสภาวะธรรมชาติย่อมประกอบไปด้วยคุณสมบัติแห่งการสร้างสรรค์ และคุณสมบัติแห่งการทำลาย ซึ่งคุณสมบัติทั้งสองด้านนี้ดำรงอยู่ก่อนแล้วตามสภาพความเป็นไปของสรรพสิ่งในสภาวะธรรมชาติ อันปฏิเสณมิได้ตามทัศนะในเรื่องความกลมกลืนและความสมดุลย์อย่างมีเอกภาพของแนวความคิดในเรื่องที่ว่าด้วย “ สภาวะธรรมชาติ ”

ดังนั้น การแสวงหาหนทางเพื่อการบรรลุถึงความยุติธรรมจึงแยกไม่ออกจากหนทางในการเข้าไปสู่สภาวะธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า หนทางที่จะทำให้บรรลุกับหนทางเข้าไปสู่สภาวะธรรมชาตินั้น แท้จริงแล้วเป็นเส้นทางหรือหนทาง (path) เดียวกัน ที่จะทำให้นักุษย์สามารถดำเนินไปสู่ความยุติธรรม และมีปฏิสัมพันธ์อันก่อให้เกิดความยุติธรรมตามครรลองแห่งกฎธรรมชาติขึ้นในตัวมนุษย์และสังคมการเมืองนั้นได้ เมื่อรู้และเข้าใจถึงแก่นสำคัญของหลักความยุติธรรมตามปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋าแล้ว จึงได้นำมาเชื่อมโยงถึงส่วนสุดท้ายที่ว่าด้วยเงื่อนไขหรือปัจจัยแห่งความยุติธรรมตามปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋า ซึ่งเป็นส่วนที่ว่าด้วยรายละเอียดที่ชัดเจนขึ้นโดยอ้างถึงอยู่กับเนื้อหาสาระของส่วนต่าง ๆ ทั้งสามส่วนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ตัวบทที่ปรากฏขึ้นในคัมภีร์เต๋าต่อจึงบางส่วนนั้น มีข้อความบางตอนที่มักจะทำให้เกิดความรู้สึกที่ขัดแย้งในตัวเองหรือขัดแย้งกับความรู้สึกของคนทั่วไป (paradox) แต่สำหรับการตีความของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ กลับมองเห็นการสื่อความหมายของเหล่าจื๊อถึงหลักการบางอย่างที่เป็นหลักสำคัญในปรัชญาการเมืองที่ว่าด้วยเรื่องความยุติธรรม ดังนั้น จึงมิใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใดที่จะได้พบเห็นข้อความในคัมภีร์เต๋า อย่างกรณีที่กำลังกล่าวถึง “ การไม่ให้ยกย่องสรรเสริญคนฉลาดหรือหลงชื่นชมให้คุณค่ากับสิ่งของหายาก ” เพราะการยกย่องให้คุณค่ากับคุณสมบัติดังกล่าว ถึงแม้ว่าคุณสมบัติที่วานี้จะเป็นคุณสมบัติที่สังคมโดยทั่วไปให้คุณค่าและยึดถือว่าเป็นคุณธรรมเป็นสิ่งที่ดี แต่ด้วยภายใต้หลักการแห่งการประสานกลมกลืนของทุกสรรพสิ่ง ที่ดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาติอย่างสมบูรณ์และเป็นเอกภาพซึ่งเป็นคุณสมบัติคู่ขนานนั้น การมุ่งเน้นโดยยกย่องหรือให้คุณค่าไปที่คุณสมบัติด้านใดด้านหนึ่ง ย่อมจะนำมาซึ่ง “ สภาวะไร้สมดุลย์ ” อันเป็นเรื่องอารยธรรมของมนุษย์ที่เหล่าจื๊อเห็นว่าได้แฝงมาในรูปของกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือการใช้อำนาจจากรัฐในรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมการเมือง ที่ได้ทำลายความสมดุลย์ของสรรพสิ่งที่ดำรงคงอยู่มาก่อนแล้วใน

สภาพะธรรมชาติ ดังนั้น แม้ว่าจะเป็นเรื่องแปลกที่ความยุติธรรมในปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋าจะไม่ ปรากฏข้อความใด ๆ ที่ให้นิยามหรืออธิบายว่า “ อะไรคือความยุติธรรม “ อย่างตรงไปตรงมา เพราะการชี้ชัดถึงความหมายของความยุติธรรมลงไป ย่อมหมายถึง ความพยายามที่จะมุ่งเน้นให้คุณค่าแก่คุณสมบัติด้านใดด้านหนึ่งจนอาจก่อให้เกิดสภาวะไร้สมดุลย์ ความยุติธรรมตามปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋า จึงแตกต่างไปจากหลักการแห่งความยุติธรรมในปรัชญาการเมืองตะวันตกส่วนใหญ่ ที่ได้กำหนดนิยามหรือความหมายอย่างชัดเจนถึงคุณสมบัติบางประการว่าเป็นหลักการของความยุติธรรม อย่างเช่นกรณี การศึกษาปรัชญาการเมืองตะวันตกสมัยใหม่ มักจะกำหนดกฎเกณฑ์ว่า ความยุติธรรมคือความเท่าเทียมกัน หรือการที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ อย่างเท่าเทียมกัน และการที่มนุษย์ได้รับความคุ้มครองนั้นก็คือได้รับความยุติธรรม แต่สำหรับปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋านั้นได้สังเกตเห็นว่า ความเสมอภาคแต่เพียงอย่างเดียวนั้นย่อมไม่สามารถก่อให้เกิดความยุติธรรมได้ ตรรกะใดก็ตามที่มนุษย์ยังมีระดับความสามารถในการใช้เหตุผลและความสามารถในการกำหนดตนเองภายใต้เหตุผลบริสุทธิ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งในกรณีนี้ ปรัชญาการเมืองตะวันตกยุคโบราณอย่างเช่นปรัชญาการเมืองของเพลโต ก็ได้ให้ข้อคิดทั้งในประเด็นที่ได้แย้งและสนับสนุนแนวความคิดที่ว่า “ ความยุติธรรม “ ไม่ใช่แต่เพียงเฉพาะเรื่องของความเสมอภาคเท่านั้น

ดังนั้น ความยุติธรรมในปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋า และความยุติธรรมในปรัชญาการเมืองของเพลโต จึงมีแนวความคิดในส่วนที่สนับสนุนกันและกันในประเด็นดังกล่าว ขณะเดียวกันผู้ที่ได้ศึกษาปรัชญาการเมืองของทั้งสองเรื่องดังกล่าว จะพบว่ามีความยากลำบากในการชี้ชัดถึงการให้นิยามหรือความหมายของความยุติธรรม แต่ถึงอย่างไรปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าก็ยังได้ให้รหัสลับเปรียบเทียบกับหลักการของความยุติธรรม ซึ่งมีคุณค่าเท่ากับความดีว่าเปรียบได้ดัง “ ความดีอันสูงสุดของน้ำ “ หมายความว่า “ น้ำ “ มีคุณสมบัติในการโอบอุ้ม และไหลลงมาบรรจบรวมกันในเบื้องล่างอย่างเรียบง่ายและต่อเนื่อง จึงทำให้ “ น้ำ “ ดำรงตนอยู่ในสถานะที่ต่ำต้อยกว่าทุกสรรพสิ่ง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าครอบครองทุกสรรพสิ่งได้โดยธรรมชาติ และพร้อมที่จะสร้างความสมดุลย์ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่แม้ว่าจะมีความชัดเจน จับต้องได้ แต่ถึงกระนั้น คุณสมบัติดังกล่าวก็ยอมอ่อนไหวประาะบางและเสี่ยงต่อการเสียสมดุลย์ด้วยเช่นกัน เหตุเพราะน้ำมีความสมบูรณ์และสมดุลย์อยู่ในตัวของมันเองอยู่แล้ว สถานะของความยุติธรรมที่คล้ายกับสถานะแห่งความดีอันสูงสุดของน้ำนี้ จึงมีความหมายที่บ่งบอกถึงหลักการแห่งความยุติธรรมตามปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋า ที่สามารถแปรเปลี่ยนถ่ายเทหรือมีทิศทางเลื่อนไหลกลับไปกลับมาได้เช่นเดียวกับหลักการคู่ขนานของ “ หยิน – หยาง “ อันมีคุณลักษณะของการประสานกันได้อย่างกลมกลืนในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นหลักการอันคงรูปตายตัว หากแต่เพียงให้

ยึดถือหลักการของ “ น้ำ ” ที่มีสถานะของความสมดุลย์และดำรงคงอยู่อย่างสมบูรณ์ในทุกสรรพสิ่งของสภาวะธรรมชาติ

อย่างเช่นกรณีของรัฐ การดำรงอยู่ของรัฐนั้น ย่อมไม่สามารถหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจจากรัฐไปได้ รัฐกับอำนาจรัฐย่อมเป็นสิ่งที่ยังคงต้องมืออยู่คู่กันไปในทุกรัฐ และมีแนวโน้มที่รัฐจะขยายฐานอำนาจอยู่เสมอตามธรรมชาติของผู้ที่มีอำนาจและบังคับใช้อำนาจที่ว่ำนั้น ดังนั้น ความสมดุลย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการถ่วงดุลย์การใช้อำนาจรัฐ โดยปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋าที่มีความมุ่งหมายมิให้รัฐใช้อำนาจใด ๆ เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการของประชาชน ซึ่งในประเด็นนี้ มีข้อความในคัมภีร์เต๋าได้กล่าวสนับสนุนไว้อย่างชัดเจนว่า “ ข้าพเจ้ามิได้กระทำ ราษฎรก็ปรับปรุงตนเอง ข้าพเจ้าตั้งตนในความสงบ ราษฎรก็ประพฤติตนถูกต้อง ข้าพเจ้าไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว ราษฎรก็ร่ำรวย ” ซึ่งก็แน่นอนว่าปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋า มิได้ปฏิเสธการมีอยู่หรือดำรงอยู่ของรัฐ หากแต่เพียงต้องการให้บังเกิดความสมดุลย์กันระหว่างการใช้อำนาจรัฐและผู้ที่อยู่ภายใต้การใช้อำนาจรัฐนั้น เพราะผู้ปกครองและผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ซึ่งแตกต่างจากปรัชญาการเมืองตะวันตกบางสำนัก ที่มีข้อเสนอแนวความคิดโดยการปฏิเสธการใช้อำนาจของ “ ผู้ปกครองหรือรัฐ ” และมุ่งให้ความสำคัญกับการปกครองตนเองของประชาชนแต่เพียงฝ่ายเดียว

นอกจากนี้ ความยุติธรรมตามปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋า ยังมีแนวความคิดที่เป็นเงื่อนไขของหลักการแห่งความยุติธรรมอีกหลายประการ อาทิ กรณี “ การปกครองประเทศด้วยความรอบรู้ นั้น มิแต่จะนำความหายนะมาสู่ ... ” ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้ตีความหมายของการปกครองประเทศที่ได้ นำความรอบรู้ในทางโลก ไปใช้สำหรับการสร้างวัตถุเพื่อตอบสนองกิเลสต้นหาความโลภของมนุษย์ มิใช่ความรอบรู้ในทางธรรมที่จะนำมาความสุขอันแท้จริงของจิตวิญญาณ ที่สอดคล้องประสานกลมกลืนกับความสงบสุขเดิมในสภาวะธรรมชาติแต่อย่างใด ดังนั้น การปกครองประเทศด้วยความรอบรู้ของผู้ปกครองหรือรัฐแต่เพียงอย่างเดียว รังแต่จะนำมาซึ่งระบบการเมืองที่รัฐผูกขาดอำนาจทางการปกครอง และมองไม่เห็นความสำคัญการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน จนในที่สุดก็กลายเป็นรัฐเผด็จการ เป็นการปกครองที่ขาดสมดุลย์เพราะมิได้มีการถ่วงดุลย์กันระหว่างรัฐกับประชาชน ในประเด็นนี้ ปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าเห็นว่า หลักการแห่งความยุติธรรมนั้น จำเป็นที่จะต้องรู้และเข้าใจในหลักของความสมดุลย์กันระหว่างการใช้ปัญญาความรอบรู้ของรัฐอย่างมีขอบเขต และการประสานกลมกลืนโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้ เพื่อการสร้างความสุขธรรมของการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชนที่มีความสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืนและมีเอกภาพในสังคมการเมือง

ดังนั้น ถ้าผู้ที่ศึกษาปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋า จำเป็นจะต้องให้นิยามแก่ความหมายของ ความยุติธรรม นิยามแห่งความจำเป็นที่วานี้ก็คือ

“ ความยุติธรรม คือ สภาวะแห่งความสมดุลของสรรพสิ่งอย่างมีเอกภาพ ภายใต้หลักการของการประสานกลมกลืนเข้ากันได้กับสภาวะธรรมชาติโดยไม่ขัดแย้ง ”

แต่ถึงกระนั้น ถ้ามีผู้ที่สนใจในปรัชญาการเมืองของคัมภีร์เต๋า ได้ยึดถือนิยามดังกล่าวอย่างเคร่งครัดจนเกินไป ก็ย่อมก่อให้เกิดสภาวะการขาดสมดุลระหว่างเงื่อนไขของตนเองและสังคมการเมืองภายใต้กาลและเทศะหนึ่ง ๆ ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ แม้ว่าตนเองจะได้ “ ชื่อ “ ว่ารักษาหลักการแห่งความยุติธรรมตามนิยามแล้วก็ตาม เขาก็จะหาได้พบกับความยุติธรรมตามแนวความคิดของปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าแต่อย่างใดไม่ ซึ่งก็มิได้แตกต่างไปจากประเด็นปัญหาที่เซฟาลุสต้องเผชิญจากการตั้งคำถามของโสกราตีสในบทสนทนา “ อุดมรัฐ “ ใช่หรือไม่ ?